

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1945.

Andra kammaren.

Nr 7.

Tisdagen den 6 februari.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 30 och den 31 nästlidna januari samt den 3 innevarande februari.

§ 2.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 37, angående anslag till jordbrukstekniskt institut m. m.; och

nr 38, angående ändring i grunderna för lån från jordbrukets maskinlånefond m. m.; samt

till statsutskottet propositionen, nr 45, angående utläggande av vissa beställningar för försvarsändamål.

§ 3.

Föredrogs och remitterades till bevillningsutskottet den på bordet liggande motionen nr 451 av herrar *Landgren* och *Nilsson* i Landskrona.

§ 4.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 1, 12, 15, 16, 23 och 25, första lagutskottets utlåtanden nr 1 och 2, andra lagutskottets utlåtande nr 1 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 2 och 3.

§ 5.

Föredrogs den av herr *Thorell* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, i anledning av vissa svårigheter för landets jordbrukare till följd av den väntade konflikten inom verkstadsindustrien.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6.

Föredrogs den av herr *Svensson* i Ljungskile vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, angående tolkningen av vissa bestämmelser rörande beskattningen av sjömän.

Kammaren biföll denna anhållan.

Andra kammarens protokoll 1945. Nr 7.

§ 7.

Interpellation. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr **Spångberg**, som anförde: Herr talman! De senaste årens militärberedskap har i vissa trakter av vårt land medfört omfattande intrång på egendom och fastigheter. Lokaler och byggnader tagas i bruk för militära ändamål, åkrar och annan mark förstöras genom grävnings- och sprängningsarbeten, vägar köras sönder, skog fälles ned och stora områden stängas kring gårdar, varigenom arbete med jordbruk, bärgning av skörd och dylikt försvaras. Dessa åtgärder ha mötts med förståelse från civilbefolkningens sida. Men militären har ibland vid dispositioner och arbeten samt i fråga om tillstånd och uppgörelser beträffande skador gått till väga på ett sätt, som väckt missnöje även hos de mest lojala och offervilliga medborgarna.

Som exempel kan anföras att skog hugges ned utan att ägarna ens underrättas. Upplysning om dylika avverkningar har i något känt fall ägaren erhållit av personer, som händelvis gått över området långt efter det skogsfällningen ägt rum. Den nedhuggna skogen kan bli liggande en längre tid utan att tillvaratagas, varigenom stora värden gå förlorade. I något fall har militären sålt virke till annan privatperson utan att ägaren i förväg fått vetskap därom. Under förhållanden, som här berörts, uppstå lätt svårigheter då skadorna slutligen skola regleras.

Som exempel på svårigheter som uppstå vid jordbruk genom beredskapsåtgärder kan anföras ett fall, då en gård kringgårdats med taggtrådshinder, varigenom skördearbetet och inforsling av grödan försvarades. Stranden kring ett näraliggande vatten avspärrades även med taggtrådshinder, varigenom kreaturen avstängdes från dricksvatten, som sedan fick bäras upp till betesmarken, vilket medförde ett betydande arbete. En trädunge på säkert hundratalet småträd förstördes och andra skador åstadkommos. Sammanlagt omkring 24 000 kvm mark hade tagits för värngrupp och taggtrådshinder. För allt detta lämnades en ersättning av 282 kronor 26 öre, vilket ej kan anses täcka den skadegörelse och det merarbete, som åsamkades ägaren. Då militären efter en tid lade beslag på nya områden och skulle företaga stora grävningar bl. a. i trädgården, vägrade ägaren att lämna medgivanden, såvida han i förväg ej kunde få veta skadornas omfattning och ersättningen för dessa. Någon sådan upplysning lämnades ej, utan grävningar utfördes och värn m. m. anlades utan att uppgörelse med ägaren skett. Vilken oförståelse militären visade framgår bl. a. av att en grop på några kvm grävdes alldeles intill en fristående stenkällare på vilken stenvuren härigenom förlorade sin isolering, varigenom fara för frost uppstod. Till ägarens framförda önskemål att undvika denna fara genom att gräva gropen omkring en meter från källaren togs ingen hänsyn.

På en annan plats behövde ett beredskapsförband några lass lös jord. Denna togs genom att gräva upp en enskild väg, trots att det varit lättare att taga jord var som helst vid sidan om vägen. Ett påpekande av det oriktiga i att under sådana förhållanden gräva sönder vägen besvarades med att: »vi ta jord var vi vill».

På ägorna hos en sjuklig småbonde med ekonomiska svårigheter hade ett beredskapsförband åstadkommit markförstörelse samt avverkat skog. Då han sände räkningen till truppförbandet fick han räkningen i retur med påskrift att ersättning ej kunde lämnas, då han fått skogen avverkad gratis. Virket hade ej lämnats till ägaren utan låg reserverat för militärens räkning.

Dessa fall, som förekommit inom ett rätt begränsat område, ha närmast anförts som exempel på hur det ofta går till. De skulle kunna utökas med andra fall, exempelvis då Folkets hus och andra lokaler och byggnader tagits i bruk för militära ändamål, varvid full ersättning ej alltid lämnats för förluster som

Interpellation. (Forts.)

uppstått eller för reparationer, som fått utföras på grund av skador uppkomna under förläggningstiden.

Då av allt att döma en viss avspänning ur krigsfarosynpunkt råder för närvarande i vårt land, bör största möjliga hänsyn kunna tagas för att undvika nya skadegörelser av här anförda slag. Så torde emellertid inte vara fallet. Jag har nyligen mottagit ett brev från en plats i Värmland med uppgift, att militären ytterligare skall hugga ned skog till de väldiga arealer, som tidigare rensats på skogsbestånd. Man frågar om detta ej är överflödigt i nuvarande läge med tanke på att försvarsarbeten pågått där sedan våren 1940.

Av vad här anförts torde framgå såsom önskvärt att de militära beredskapsförläggningarna undvika att anställa nya skador, att överenskommelse med ägare till skog och mark sker före ingrepp och anläggningsarbeten samt att värderingsorganen effektiviseras, så att skador kunna regleras i snabbare takt och att skäliga ersättningar lämnas för uppkommen skadegörelse. Hur nödvändigt detta är framgår bl. a. av ett uttalande av chefen för FO-stabens domänavdelning i Karlstad, då han förra sommaren i Värmlands Folkblad påpekade, att det i Värmland säkert fanns 10 000 oreglerade ersättningsärenden. Minst etthundra klarades av varje vecka, och under första halvåret 1944 hade cirka 680 skadeståndsärenden avgjorts. Det framgår emellertid av detta uttalande att en långt hastigare takt är av behovet påkallad, om det ej skall dröja flera år, innan nu oreglerade ersättningsfall hinna avgöras.

Med hänvisning till vad här anförts anhåller jag att till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framställa följande interpellation:

Kan det beträffande den fortsatta militära beredskapen väntas, att åtgärder komma att vidtagas *dels* för att organisatoriskt möjliggöra en snabbare och rättvisare värdering av hyror, skador å lokaler och byggnader, markskador, skogsfällning, arrenden, sönderkörda vägar och dylikt *och dels* så att vid beredskapsförläggningar och försvarsanordningar större hänsyn toges till önskemål från civilbefolkningens sida, så att mark, skog samt annan egendom och värden ej skadas och förstöras, då detta kan undvikas?

Denna anhållan bordlades.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.12 em.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 7 februari.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Herr statsrådet *Danielson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 32, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker;

nr 33, med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 21 juni 1940 (nr 561) om tilläggsskatt å bensin, m. m.;

nr 34, med förslag till förordning om fortsatt uppskov med ikraftträdandet av föreskriven skatt å motorsprit;

nr 35, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 18 juni 1937 (nr 481) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;

nr 39, angående ersättning för vissa genom krigsförhållandena uppkommande förluster för statstjänstemän m. fl.;

nr 43, med förslag till förordning angående fortsatt giltighet av förordningen den 19 november 1943 (nr 778) om tillfällig nedsättning av skatten för vissa automobiler;

nr 44, med förslag till lag om ändring i 1, 2 och 9 kap. vattenlagen; och

nr 47, angående inrättande av en överingenjörsbefattning vid försvarets fabriksverk m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 2.

Svar på fråga. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Hans excellens herr statsministern **Hansson**, som anförde: Herr talman! Herr Svedman har frågat mig, vilka möjligheter regeringen har att utreda ursprunget till och förhindra upprepandet av sådana torpederingar, som ägt rum under de senaste månaderna mot svenska fartyg i Östersjön och som krävt över hundra människoliv.

Möjligheterna att utreda ursprunget till ifrågavarande torpederingar äro sannolikt för närvarande ringa. Som bekant pågår emellertid en undersökning rörande Hansas och Venersborgs undergång. Något uttalande om resultatet av denna undersökning kan jag icke göra.

Vid anfallen mot Landsort och Gute, varvid torpedbanan siktades nära fartygen, voro säkerligen torpederna försedda med s. k. sänkregele, varigenom de bringas att sjunka efter utgången distans. Vid båda dessa anfall utfördes sjunkbombsanfall mot den anfallande ubåten, men dessa anfall ha synbarligen icke medfört något resultat. En starkt bidragande orsak härtill är, att vid bägge tillfällena något periskop icke siktades, utan sjunkbombfällningen måste ske enbart med ledning av den siktade torpedbanan. Enda möjligheten

Svar på fråga. (Forts.)

att i dylika fall kunna identifiera angriparen synes vara att genom sjunkbombanfall skada ubåten så, att den tvingas upp till ytan.

Möjligheterna att förhindra ett upprepande av övergreppen äro begränsade. Om ursprunget till torpederingarna icke kunnat fastställas, torde hänvändelser på diplomatisk väg till de krigförande icke ge önskat resultat. Den utväg som står till buds är ökat skydd för sjöfarten av örlogsfartyg och flygplan. Eskortering av svensk handelssjöfart utföres och omfattar kuststräckan Landsort—Trelleborg samt Ålandshav. Gotlandstrafiken har givits ökat skydd. Sålunda skyddas trafiken för närvarande av flera örlogsfartyg och, när vädret tillåter det, även av flygplan. Den spanings- och patrullverksamhet, som örlogsfartyg och flygplan i övrigt utföra i våra farvatten, bidrager också till möjligheterna att införskaffa underrättelser om befintligheten av främmande ubåtar i oss angränsande farvatten och att förhindra angrepp på svensk sjöfart.

Härefter yttrade

Herr **Svedman**: Herr talman! Jag skall be att till hans excellens få framföra mitt tack för svaret på min fråga. Den framställdes, då underrättelsen ingick om att sjöförbindelserna mellan Gotland och det övriga Sverige tills vidare måst avbrytas. Genom de senaste veckornas uppseendeväckande händelser i Östersjön har Hansakatastrofen kunnat sättas in i ett sammanhang som tidigare icke varit förutsett.

Torpederingarna mot svenska fartyg, av vilka åtminstone två ägt rum mitt på dagen och vid fullgod sikt, ha för en krigförande makt icke haft det ringaste militära intresse. Endast önskan att öva våld och åstadkomma skadegörelse har varit bevekelsegrunden, och all internationell rätt har kastats å sido.

Regeringens åtgärder till skydd för sjöfarten ha varit berömliga med hänsyn både till deras snabbhet och deras effektivitet.

Om icke ursprunget till torpederingarna kunnat fastställas, torde hänvändelser till de krigförande makterna på diplomatisk väg knappast ge önskvärt resultat, säger statsministern. Ja, även om adressaterna i detta fall äro till antalet mycket begränsade, medger jag, att om man icke kan överbevisa den skyldige om hans skuld, torde en framstöt ge ett magert resultat. Emellertid framstå för mig dessa anfall på svenska fartyg såsom en yttring av bristande respekt för rikets suveränitet, och ser man saken så, måste man betrakta en reaktion, även om den sker på diplomatisk väg, som ett uttryck för en fast vilja att hålla vår nationella frihet utanför den ständigt växande farozonen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3.

Herr statsrådet **Erlander** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! *Svar på fråga.* Ledamoten av denna kammare herr Johansson i Stockholm har till mig riktat följande fråga:

Vem har givit den för spioneri åtalade italienaren Senise utresetillstånd och av vilken anledning har detta tillstånd beviljats?

Till svar å den framställda frågan får jag anföra följande:

Senise, som häktats och ställts under tilltal vid domstol för bland annat olovlig underrättelseverksamhet, har under målets handläggning av domstolen blivit försatt på fri fot. Han har därefter den 14 januari 1945 över Malmö utrest ur riket.

Under normala förhållanden äger som bekant utlänning, som vistas här i riket, rätt att lämna landet utan att härför erfordras medgivande av svensk myn-

Svar på fråga. (Forts.)

dighet. Denna principiella utresefrihet har under det nu pågående kriget hittills kunnat bibehållas, ehuru givetvis med en del inskränkningar. I den särskilda utlänningskungörelsen den 11 december 1942 har visserligen införts ett stadgande, att utlänning icke må lämna riket med mindre han innehar utresetillstånd. Denna bestämmelse är emellertid en beredskapsföreskrift, avsedd att tillämpas vid krig eller krigsfara, efter det att Kungl. Maj:t därom förordnat. Sådant förordnande har icke lämnats, och stadgandet har alltså icke satts i kraft.

I kungörelsen den 1 september 1939 med vissa särskilda föreskrifter om tillsyn över utlänningar, sådan denna kungörelse efter ändringar åren 1940 och 1943 numera lyder, har emellertid den inskränkningen i utresefriheten införts, att utlänning icke får utan tillstånd av socialstyrelsen (numera utlänningskommissionen) eller länsstyrelse utresa ur riket *å annan ort än passkontrollort*. Vidare har genom kungörelser i augusti och september 1944 meddelats förbud för norska respektive danska medborgare att överhuvud taget lämna riket utan särskilt tillstånd.

Senise är varken norsk eller dansk medborgare, och han har utrest över Malmö, som är passkontrollort. Särskilt tillstånd för honom att lämna riket har sålunda författningsmässigt icke varit erforderligt.

Senise innehade ursprungligen italienskt hemlandspass, gällande till den 26 mars 1944 med visering för vistelse i hela riket till och med den 15 mars samma år. Detta pass skall han, enligt uppgift, ha förlorat, varför härvarande italienska representation för honom utställt ett provisoriskt nationalitetscertifikat i avvaktan på besked från Italien, huruvida nytt hemlandspass skulle få för honom utfärdas. Han hade ansökt om förlängd visering utan att certifikatet bifogats ansökningen, men denna ansökan vilade i avbidan på passfrågans lösning samt på utgången av den mot honom förda rättegången.

Då Senise den 14 januari 1945 utreste ur landet, företedde han i passkontrollen ett tyskt pass (Fremdenpass), utfärdat två dagar tidigare av tyska legationen i Stockholm och försett med viseringar för resa genom Danmark och Tyskland. Å passet fanns givetvis icke någon svensk inreseuppgift och ej heller någon anteckning av svensk myndighet om gällande uppehållsvisering.

Jag vill i anslutning till dessa uppgifter meddela, att socialstyrelsen redan år 1942 i en skrivelse till överståthållarämbetet och länsstyrelserna i de län, där passkontrollorter äro belägna, fäst uppmärksamheten på önskvärdheten av att utresande utlänning, vilken saknar svensk inresestämpel eller svensk visering i sitt pass och ej heller innehar dokument, som visar, att han varit i kontakt med svensk myndighet, vilken har befattning med utlänningskontroll, som regel borde kvarhållas i och för utredning. Av skrivelsen framgår, att densamma huvudsakligen äger avseende å utlänningar, som på illegal väg inkommit till riket och som under vistelsen här dolt sig för de svenska myndigheterna. Detta har emellertid icke varit fallet med Senise, vilken — som jag nyss anförde — innehaft uppehållsvisering här i riket, vilket var väl känt för passkontrollen i Malmö. Det får sålunda anses tveksamt, huruvida socialstyrelsens ifrågavarande skrivelse kunnat utgöra tillräcklig grund för ett ingripande mot Senise.

Huruvida det av annan grund än de föreskrifter, för vilka jag nu redogjort, bort åligga passkontrollpersonalen — vilken uppenbarligen ägt kännedom om att Senise var ställd under åtal för brott mot 8 kapitlet strafflagen — att sätta sig i förbindelse med polismyndigheten i Stockholm, innan Senise bereddes tillfälle lämna landet, vill jag ej närmare uttala mig om, enär denna fråga är föremål för justitiekanslerns prövning.

Svar på fråga. (Forts.)

Härpå anförde:

Herr **Johansson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att till statsrådet Erlander få framföra min tacksamhet för svaret, som jag dock tyvärr icke kan anse tillfredsställande. Gällande bestämmelser i här ifrågavarande avseende äro icke tillräckligt tydliga, och statsrådet finner det tveksamt, om socialstyrelsens skrivelse har någon tillämpning på detta fall, därför att Senise kommit in fullt legalt och icke dolt sig i landet. Men Senise var dock, även om han icke var en politisk flykting, icke vilken utlänning som helst. Han stod under åtal för hemlig underrättelseverksamhet, och dom hade icke fallit ens i första instansen, Stockholms rådhusrätt. Under målets handläggning hade vidare anförts en rad omständigheter som bort antyda, att han var en särdeles skum figur. Åklagaren hade anklagelser mot honom för bedrägeri, till och med stöld, och för tvegifte, och han har skyltat i pressen under lång tid för diverse mystiska affärer. Domstolen hade emellertid släppt honom på fri fot trots stadgandet i vår lag, att en åtalad, ifall det föreligger skäl befara, att han avviker eller hindrar sakens tillhöriga utredning, icke bör lämnas på fri fot. Slutet har emellertid blivit, att statsrådet med undantag av en hänvisning till justitiekanslerns prövning icke haft något särskilt att säga. Bestämmelserna äro icke tillräckligt tydliga och ha icke satts i kraft, säger statsrådet. Om polisen försummat något eller icke, får justitiekanslern pröva, heter det slutligen. Resultatet är, att fågeln flugit sin kos. Senise var till och med så artig, att han, om pressens framställning är riktig, underrättade domstolen om att han tänkte ge sig av. Trots detta fann domstolen icke någon anledning att hindra honom. Pressen har mest sysslat med det grönköpingsmässiga i denna historia. En för spioneri anklagad italienare, som skyltat i pressen så länge, marscherar ut ur landet mitt för näsan på den hemliga polisen med hustru och barn och obetalda pälsvverk. Sedan händer ingenting annat än att försvarsadvokaten, såsom sjömansbruden i visan, står väntande på stranden och troskyldigt hoppas, att Senise skall vända åter inom tio dagar som han lovat.

Det är emellertid icke det grönköpingsmässiga i denna affär som intresserar oss, utan sakens politiska sida. Vi ha icke kunnat undgå att göra en jämförelse med vad som tidigare framkommit beträffande säkerhetspolisens behandling av andra utlänningar, vilka i motsats mot Senise icke varit anklagade för något brott och icke begått någon förseelse mot Sveriges lagar. Jag vill blott i korthet erinra om — såsom det gjordes under remissdebatten och vid tidigare tillfällen — de 26 utländska flyktingar vilka icke ens Paulson trots mycket långa undersökningar kunde draga inför domstol för något brott, men som dock togos från en flerårig internering och fördes till rannsakningsfängelset i Stockholm, till fängelset i Kalmar och till Ödevata i Småland och övervakades uteslutande därför att de voro antifascister och hade en uppfattning som den hemliga polisen icke tyckte om. Jag vill taga ett annat fall bland de många, nämligen norrmannen Johannes Sähle, som var dömd till fem månaders straffarbete för olovlig underrättelseverksamhet. Den 4 september 1944, när han avtjänat tre månader, befriade regeringen honom av nåd från resten av straffet och förklarade uttryckligen, att han under prövotiden icke skulle stå under övervakning. Polisen infann sig emellertid omedelbart och hotade honom med internering i Smedsbo och fängelse i Falun. Då mannen under fängelsetiden fått cellpsykos, överfördes han senare till sinnessjukhus. Detta visar hur noga polisen i vissa fall övervakar utlänningar och då särskilt flyktingar.

Statsrådet Erlander har påvisat de bestämmelser som gälla beträffande norrmän och danskar. En norsk patriot, som ju icke gärna kan få inresetill-

Svar på fråga. (Forts.)

stånd av Quisling utan blir tvungen att illegalt ta sig över, hindras, när han skall överskrida hemlandets gräns för att kämpa mot förtryckarna, av den svenska militären och den svenska polisen. Men en för spioneri anklagad utlänning som har tyskt Fremdenpass och tyskt inresevisum reser i fred över gränsen, sedan han avslöjat sitt politiska hemvist icke blott genom att ha sökt tyskt visum utan också genom att resa.

Vi ha ett annat exempel på hur noga polisen bevakar gränserna när det gäller Sverige. Riksdagsman Sven Linderot i första kammaren, som i år bevisar sin 9:e riksdag, blev 1941 efterlyst av polisen, därför att han av den icke obekante herr Heinrich Himmler i det dokument, däri Hitler framförde krigsförklaringen mot Sovjetunionen, utpekats såsom ledare för en kominterncentral i Stockholm. I samband härmed frantog överståthållarämbetet Sven Linderot hans pass, vilket han sedan icke fått igen. I dagarna har Linderot anmodats av det demokratiska blocket i Finland att resa över och tala vid de valmöten som anordnas inför finska riksdagsmannavalen, men Sven Linderot har icke samma möjlighet som den för spioneri åtalade italienaren Senise att passera gränsen. Han är en svensk riksdagsman som utan varje anledning berövats sitt pass och kan därför icke tillmötesgå de finska arbetarnas begäran. Här finna vid ett nytt bidrag till den kännedom om den politiska polisens praxis, varpå det under remissdebatten anförts så många exempel. Denna den politiska polisens enögdhet, när det gäller fascister, å ena sidan, och antifascister, å andra sidan — en stor del av svenska folket betvivlar nämligen, att en antifascist som arresterats skulle ha rönt samma tillmötesgående som Senise — få vi senare på dagordningen tillfälle att tala om, när justitieombudsmannens berättelse kommer att behandlas.

Till svaret på min fråga vill jag blott konstatera, att den kommission som redan tillsatts för granskning av fallet Paulson och den hemliga polisens verksamhet kanske hittills mest fått i uppdrag att granska vad polisen gjort, när det gällt antifascistiska flyktingar i Sverige eller antifascistiska svenskar. Jag tror dock, att kommissionen skulle få ett lika intressant arbete, om den ägnar sig åt att undersöka vad den politiska polisen icke gjort, när det gällt representanter för den andra sidan i kriget.

Herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! Herr Johansson var inte tillfredsställd med mitt svar, därför att jag hade inskränkt mig till att lämna en redogörelse för gällande bestämmelser och beträffande den materiella sidan av saken endast hänvisade till justitiekanslerns pågående prövning. Det är mycket möjligt, herr talman, att mitt svar hade fått en annan formulering och kanske också annat innehåll, om icke ärendet varit föremål för prövning på annan ort. Men jag undrar, om inte kammaren ger mig rätt i att det skulle vara en ganska besynnerlig praxis, om det bleve så att ett ärende, som låge under prövning på annat håll, i förhand bleve föremål för bedömande från regeringsbanken. Jag tror inte att herr Johansson kommer att vinna förståelse för den uppfattningen, att det vore rimligt och klokt att gå till väga på det sättet.

Med anledning av vad herr Johansson i övrigt anförvt vill jag bara säga, att alla dessa påståenden om övergrepp, som skulle ha förekommit från säkerhetspolisens sida gentemot vissa flyktingar, få ju bli föremål för prövning av den kommission, som nu arbetar och som har fått vida fullmakter att granska polisens verksamhet.

Jag vill emellertid redan nu rätta ett missförstånd från herr Johanssons sida. Herr Johansson säger: tänk vilken skillnad på behandlingen av olika personer! När det gäller en fascistisk italienare, så släpper polisen ut honom utan vidare, och det finns inte klara bestämmelser för att hindra honom att resa ut ur landet,

Svar på fråga. (Forts.)

trots att han är anklagad för så allvarligt brott som spioneri eller olovlig underrättelseverksamhet. Men när det gäller norrmän och danskar finns det, framhåller herr Johansson, en generell bestämmelse, som helt enkelt hindrar dem att resa ut ur landet. Och så tycks herr Johansson vilja göra gällande, att det svenska samhället tagit parti för den ena sidan genom att i det ena fallet utfärda så stränga bestämmelser och i det andra fallet inte utfärda några bestämmelser alls.

Jag vill då bara erinra herr Johansson om att de bestämmelser, som gälla för norrmän och danskar, ha tillkommit i intimt samarbete med representanter för norska och danska patriotiska kretsar. Det är härvarande norska legation och danska flyktingkontor, som i samarbete med den svenska regeringen ha funnit det lämpligt att dessa bestämmelser utfärdades. Varför? Ja, inte för att uppnå den effekt, som herr Johansson antydde, utan för att omöjliggöra för quislingar att när som helst återvända till Norge och Danmark och där sprida kännedom om vad de här kunnat få reda på om andra flyktingar. Långt ifrån att vara ett slag i ansiktet på de intressen, som herr Johansson uppger sig vilja främja, är således den företagna åtgärden tvärtom något, som skett i samarbete med norrmän och danskar själva.

Även på en annan punkt skulle jag vilja varna för herr Johanssons uppfattning, att fallet Senise skulle vara ett uttryck för den enögdhet, som skulle präglade polisens handlingssätt. Det är möjligt att i detta fall begåtts ett misstag, men hur därmed förhåller sig får justitiekanslerns prövning utvisa, och först därefter kan man vidtaga de åtgärder av ena eller andra slaget, som kunna vara befogade. Det är emellertid faktiskt så — vi ha inom socialdepartementet dagligen stark kännning därav — att polisen för närvarande är rädd för att göra ingripanden, som den inte har papper på att den kan göra. Detta är helt naturligt efter den kampanj, som pågått i pressen mot polisen på grund av förment oberättigade ingripanden. Denna tveksamhet från polisens sida lamslår nog åtskilligt. Jag kan inte här offentligen redogöra för dessa ting, men det faller av sig självt att framför allt underordnade polismän känna en stark oro för att inte i varje ögonblick ha full täckning i författningar eller kungl. brev eller order från departementet för vad de skola göra. Och när det gäller Senise, uppstod ju ett fall, som inte var förutsett. En man, som är åtalad för olovlig underrättelseverksamhet, ställes på fri fot av domstolen, och det blir en underordnad polisman som skall pröva, huruvida han, trots att Senise ställts på fri fot och trots att det inte finns tillräckliga författningsbestämmelser för att hindra Senise att resa ur landet, ändå skall hindra honom att göra det. Det är möjligt, säger jag, att denne underordnade polisman begått ett fel, men det är ganska naturligt, att i den situation, som förelåg, resultatet blev som det blev.

Att det inte föreligger någon partiskhet tycker jag också att herr Johansson bör kunna få ett kraftigt intryck av, om jag pekar på ett annat fall, som inträffade helt nyligen. Det är där fråga om en utlänning, som var efterlyst av utlänningskommissionen men som reste till Sovjetunionen på ett av ryska legationen utställt pass, vilket var utfärdat samma dag som han reste. Att vederbörande släpptes igenom i passkontrollen, är kanske också ett misstag — det vill jag inte uttala mig om — men man kan väl inte tala om någon partiskhet, om man jämför behandlingen av denne resande till Sovjetunionen med behandlingen av den italienare, som det här gäller.

Herr Johansson i Stockholm: Herr talman! Den tyske medborgare, som reste till Sovjet, stod inte under något åtal för spioneri. Jag anser inte att man kan göra någon jämförelse mellan detta fall och det, som jag påtalat.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.

Föredrogs den av herr *Spångberg* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, angående avhjälpande av vissa av den militära beredskapen föranledda olägenheter för civilbefolkningen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5.

Föredrogs, punktvis, statsutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1945/46 under riksstatens första huvudtitel, avseende anslagen till hov- och slottsstaterna.

Kammaren biföll vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 6.

Herr statsrådet *Ohlin* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 36, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.;

nr 42, angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag; och
nr 46, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 21 september 1915 (nr 362) om behörighet att utöva läkarkonsten.

Dessa propositioner bordlades.

§ 7.

Föredrogs varj efter annat statsutskottets utlåtanden:
nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar under Utgifter å riksstaten, För flera huvudtitlar gemensamma frågor;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt giltighet för förskottsstaten för försvarsväsendet ävensom allmänna förskottsstaterna I och II;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser hov- och slottsstaterna;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser ekle-siastikdepartementets verksamhetsområde; och
nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser folk-hushållningsdepartementets verksamhetsområde.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

Granskning
av justitieom-
budsmannens
ämbetsförvalt-
ning.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av verkställd granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning.

Efter föredragning av utskottets däri gjorda anmälan yttrade:

Herr **Jansson** i Örebro: Herr talman! Jag har begärt ordet i anledning av justitieombudsmannens rapport om den undersökning han föranställt i fråga

Granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning. (Forts.)

om verkningarna av lagen den 9 januari 1940 om vissa tvångsmedel vid krig och krigsfara. I sin ämbetsberättelse förklarar J. O. att betänkligheter framförts såväl mot tvångsmedelslagens avfattning som mot det sätt, på vilket den tillämpats. Vidare ha uttalats betänkligheter mot de stora maktbefogenheter, som lagen förlänat polismyndigheterna, samt mot det förhållandet att lagen tillgripits eller utnyttjats för andra syften än de enligt lagens ordalydelse uttryckligen medgivna. Dessa betänkligheter ha föranlett J. O. att företaga en undersökning av tvångsmedelslagens tillämpning. Trots att J. O. i sin ämbetsberättelse tagit lätt på dessa frågor, visar det sig att ovannämnda betänkligheter äro väl grundade.

J. O. har vid sin undersökning i synnerhet fäst sig vid tvenne smärre detaljer i fråga om tvångsmedelslagens tillämpning. Han finner nämligen att säkerhetstjänsten i vissa hänseenden på ett vidsträckt sätt utnyttjat de befogenheter lagen medger. Detta är fallet dels när det gäller åklagare- och polismyndigheternas rätt att begagna den kunskap de genom användandet av tvångsmedelslagen vunnit om andra brott än de i denna lag nämnda, dels ock i fråga om befogenheten för säkerhetstjänsten att informera annan myndighet om de rön i politiskt, militärt eller ekonomiskt hänseende, som gjorts vid lagens tillämpning.

I fråga om den förstnämnda detaljen låter J. O. sig nöja med underståhållare Hallgrens upplysning, att sådan kunskap icke borde användas för beivrandet av annat än grova brott. Denna detaljfråga torde vara av underordnad betydelse. Av större vikt måste däremot säkerhetstjänstens rapporteringsverksamhet vara.

Genom den hemliga brev- och telefoncensuren uppger sig säkerhetstjänsten ha vunnit en omfattande kännedom om politiska och kommersiella förhållanden i Sverige och utlandet, den utländska propagandan härstades, tillståndet inom de militära förbanden i Sverige, t. ex. disciplinära förhållanden, yttringar av missnöje och tillfredsställelse, förhållandet mellan befäl och meniga o. s. v. I dessa frågor avsändas regelbundna rapporter av säkerhetstjänsten till social- och utrikesdepartementen samt, då det rör militära förhållanden, till chefen för försvarsdepartementet och försvarsstaben.

En sådan informationsverksamhet kan leda till orimliga konsekvenser. Om en värnpliktig i brev till en god vän uttrycker sitt ogillande med sitt befäl, kan detta via säkerhetstjänsten komma till befälets kännedom och leda till trakasserier utan att klandret har det ringaste med de förseelser att göra, som tvångsmedelslagen avser att beivra.

Lagen medger icke heller dylik informationsverksamhet. Detta framgår också av J. O:s ämbetsberättelse i följande ordalag: »Något legalt stöd för rätten att delgiva statsråd eller departement de gjorda iakttagelserna ansåges icke behöva åberopas, enär denna rätt låge i sakens natur. Delgivningen av säkerhetstjänstens iakttagelser med försvarsstaben grundades å meddelade föreskrifter om samarbete mellan säkerhetstjänsten och överbefälhavaren.»

Säkerhetstjänsten har således icke känt något behov av lagligt medgivande för denna informationsverksamhet, utan anser sitt eget omdöme att sådan låge i sakens natur vara tillräckligt. Eljest borde det väl ligga i sakens natur, att säkerhetstjänsten iakttagit de lagliga föreskrifter, som riksdagen givit för dess verksamhet. J. O. har emellertid kommit till den uppfattningen, att någon befogad anmärkning härutinnan icke kan riktas mot säkerhetstjänsten. Denna uppfattning måste betraktas som synnerligen anmärkningsvärd.

J. O:s undersökning har således vidrört betydelsefulla oegentligheter vid säkerhetstjänstens verksamhet. Men han har inte gått till botten med undersökningen av tvångsmedelslagens tillämpning. Han har i huvudsak nöjt sig

Granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning. (Forts.)
med uppgifter från säkerhetstjänstens chef, vilken ju undersökningen avsåg att kontrollera. Vad J. O. funnit anmärkningsvärt härvidlag kan i och för sig vara betydelsefullt, men vida allvarligare är det förhållandet att man använt lagen som ett politiskt kampmedel mot den radikala arbetarrörelsen och främst då det kommunistiska partiet.

Enligt ovannämnda lag får tvångsmedel enligt 2 § tillgripas i den mån så finnes erforderligt för att förhindra eller uppdaga brott mot 8 kap. strafflagen eller sådant brott mot 9 kap. samma lag, vilka kunna skada rikets försvar eller folkförsörjningen eller landets vänskapliga förbindelser med främmande makt, eller slutligen brott mot lagen den 13 december 1940 om straff för sabotage. Men tvångsmedlen ha ofta använts i helt annat syfte och för helt andra ändamål. De ha i stor utsträckning utnyttjats i den politiska kampen.

Ett exempel på detta förhållande må anföras. Den 10 februari 1940 företog polisen husrannsakan i mitt hem. Undersökningen pågick i över fem timmar. Under denna tid gjorde den befälhavande landsfiskalen upprepade försök till förhör. Vid dessa försök ställdes inte en enda fråga, som kunde ha något samband med misstankar om brott mot något av ovannämnda lagrum. De frågor, som landsfiskalen ställde till mig, rörde sig uteslutande om det kommunistiska partiets inre angelägenheter, vilka partifunktioner jag innehade, vem som var ordförande i den lokala organisationen o. s. v. Efter undersökningens slut frågade landsfiskalen, var jag hade medlemsförteckningen gömd. Det föreföll som om anträffandet av densamma var det huvudsakliga ändamålet med den företagna husrannsakan.

Nämnda datum voro 3 000 poliser runt omkring i landet ute i samma tve tydiga ärende. Den dagen hade förmodligen bovar och spioner större verksamhetsmöjligheter än vanligt, då så många poliser voro upptagna med att utforska det kommunistiska partiets organisatoriska angelägenheter.

Att denna polisrazzia avsåg att hindra det kommunistiska partiets politiska verksamhet framgår också av pressens kommentarer till densamma. Nya Dagligt Allehanda skrev i anslutning till denna razzia: »Det är nödvänligt att fullständigt oskadliggöra det kommunistiska partiet. Dettas propaganda — vilken form den än må ha — måste helt stoppas.» Svenska Dagbladet kommenterade: »Efter lördagens notvarp, som i sitt slag hittills saknar motstycke i vårt land, får man nog bevitna ett massavfall, som man får hoppas icke blott beror på försiktigheten utan även på sinnesförändring.»

Exemplen på tvångsmedelslagens användning i den politiska kampen skulle kunna mångfaldigas. I skyddet av den sekretess, som omgivit säkerhetstjänstens verksamhet, har denna institution haft möjligheter att göra sitt inflytande gällande på områden, som väl aldrig varit ämnade att bli föremål för säkerhetstjänstens kontroll. Detta illustreras bl. a. av den besvärsskrift, som Sveriges arbetares centralorganisation ingivit till J. O., vari besvär anföres över att vissa namngivna medlemmar blivit avskedade från civilarbete i försvarets tjänst, detta uppenbarligen på grund av polisens politiska registrering. J. O. halkar lätt över detta ärende. Förutom från den klagande organisationen har han avfordrat utlåtande från de militära myndigheter, som i dessa fall hade att avgöra om bemälda avskedanden. Dessa förneka naturligtvis att avskedandena företagits på grund av arbetarnas medlemskap i ovannämnda organisation och detta utlåtande synes ha varit avgörande för J. O.'s ställningstagande i denna fråga.

De nämnda avskedandena äro inte några undantag — snarare äro de typiska för många arbetsplatser. För oss, som under krigsåren jagats från våra arbetsplatser och tvingats söka nya arbeten, har det förefallit, som om Hallgrens anda svävat över arbetsmarknaden. Det har visat sig, att arbetsled-

Granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning. (Forts.)

ningen vid många företag och tydligen också arbetsförmedlingarna haft väl reda på våra fackliga och politiska meriter. Man kan fråga sig: är det socialministerns polisregister, som spökar? Vi, som blivit trakasserade, betvivla det inte.

Då man studerar J. O:s ämbetsberättelse i fråga om här påtalade spörsmål, får man ett intryck av att J. O. har haft att göra med en uppgift, som förefallit honom obehaglig och vilken det gällde att så smärtfritt som möjligt komma ifrån. Han känner sig »tveksam» och är »betänksam» inför tvångsmedelslagens tillämpning, men ger dock säkerhetstjänsten ett frikännande omdöme, och detta inträffar strax efter det fallet Paulson visat oss, hur det i verkligheten stod till. Om J. O. gått till grunden med sin undersökning, hade säkerligen hans bedömning blivit en annan. Av alla tecken att döma har säkerhetstjänsten varit föga effektiv i fråga om sin egentliga uppgift, men desto mer nitisk vid övervakningen av landets lojala medborgare.

Herr talman! Jag finner därför justitieombudsmannens ämbetsberättelse otillfredsställande i fråga om dess utlåtande om tvångsmedelslagens tillämpning.

Herr Lindqvist: Herr talman! Jag hade inte väntat, att det i dag skulle bli någon debatt i anledning av J. O:s ämbetsberättelse. Den, som talat här före mig, har ju haft tillfälle att inom utskottet vara med om granskningen av J. O:s ämbetsberättelse, och han torde därför veta, att vad vi i dag ha att taga ställning till, är inte tvångsmedelslagen, utan frågan om riksdagens justitieombudsman har fullgjort sitt arbete på ett sådant sätt, att vi äro till freds därmed. Jag har emellertid inte kunnat finna, att herr Jansson i Örebro vare sig i utskottet eller här i dag har velat göra gällande, att J. O. icke har skött sina åligganden på ett riktigt sätt.

Vad tvångsmedelslagen beträffar, blir det väl längre fram tillfälle för riksdagen att taga ställning till de frågor, som därmed sammanhånga, ty av allt att döma ha vi att emotse en proposition rörande denna lag. Och när det gäller säkerhetstjänsten och frågan om hur den har skött sina åligganden, undrar jag, om det inte är lyckligast att vi uppskjuta debatten därom, till dess den parlamentariska kommitté, som är tillsatt för att göra undersökningar därvidlag, kunnat framlägga resultaten av sin granskning. Utskottet säger ju också, när det talas om att J. O. har granskat säkerhetstjänstens tjänsteåligganden, att »de spörsmål, som vid denna undersökning uppkommit, torde i annat sammanhang böra bli föremål för riksdagens behandling». Vilja vi verkligen vinna något med en behandling av dessa frågor, då är det riktigast att vi vänta och se, till vilka resultat den parlamentariska kommittén kan komma.

Herr Jansson i Örebro har, som sagt, inte i utskottet haft någon anmärkning att göra emot riksdagens justitieombudsman, och han har inte heller haft det i dag. Utskottet är ju också i sin helhet av den uppfattningen, att det inte finns någon anmärkning att göra mot justitieombudsmannen. Och vad beträffar de två spörsmål, som herr Jansson här särskilt dragit fram, nämligen frågan om tvångsmedelslagen och säkerhetstjänsten, blir det, såsom framhållits, senare tillfälle för riksdagen att taga ställning därtill.

Herr Johansson i Stockholm: Herr talman! På ett senare stadium av riksdagen kommer till behandling en motion av mig om J. O.-institutionen. Jag vill därför begagna tillfället att redan nu, när J. O:s ämbetsberättelse föreligger, anföra — utöver vad herr Jansson i Örebro här framdragit — vad som där finns i bevismaterial för den av mig i motionen framförda meningen, att J. O.-institutionen inte längre är vad grundlagsstiftarna avsågo att den borde vara: den folkvalda riksdagens instrument, som kan taga initiativ för rättelse

Granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning. (Forts.)

av vrånga domar och för beivrande av myndigheters övergrepp. Denna institution har mer och mer urartat till att bli ett trappsteg i den ämbetsjuridiska karriären.

Jag kan inte såsom herr Lindqvist finna, att herr Jansson i Örebro gick ifrån det ämne, som nu föreligger, utan anser att han höll sig strikt till det samma, då han framhöll att J. O. icke beivrat vad som enligt vår mening borde beivras beträffande tvångsmedelslagens tillämpning. Jag tänker också hålla mig strikt till vad som ligger inom J. O:s ämbetsfär, när jag nu ur J. O:s berättelse skall taga exempel, som styrka de argument som jag framhållit i motionen.

Vad innehåller denna J. O:s tjocka berättelse? Jo, synnerligen vidlyftiga redogörelser för juridiska fall, som jag måste betrakta såsom bagatellfall. Det finns t. ex. en redogörelse på flera sidor för ett fall, där polisen i Bollebygd anhållit och kvarhållit en liten flicka på 15 år såsom misstänkt för att ha snattat tio kronor. Alla dokument i denna affär anförs, även polisens försvar, vilket slutar med de ord, som böra citeras: »Någon erkänsla för sådant nit hade polismannen icke att förvänta, men känslan av att hava gjort vad man ansett vara det rätta finge vara belöning nog.» Det finns vidare en lång redogörelse för ett fall, som rör kvarhållande för stöld av ett vedlass, trots att utredningen senare visade att ingen ved blivit stulen. Det finns inte mindre än 22 sidor om det från pressen bekanta fallet med de fem flickorna från Köping, som reste till Arboga för att avfesta sina fem förlorade fästmän och som sedan både i Arboga och Köping blevo fast för fylleri. J. O. har låtit anföra allt vad flickorna sagt, vad alla poliser sagt, vad chauffören sagt, vad servitrisen sagt, vad de olika vinerna kostat, samt graden av flickornas berusning eller inte, och slutet på det hela blev, att vederbörande polisman fick böta tio dagsböter å sex kronor.

Detta fall har J. O., som sagt, ägnat 22 sidor; men åt det fall, som nu tillvinner sig hela folkets uppmärksamhet, den hemliga polisens handhavande av sitt ämbetsområde, ägnar J. O. summa åtta sidor, vilka huvudsakligen utfyllas av statspolischefen Hallgrens egna intyg på sin egen och sin institutions förträfflighet. Jag ställer frågan: behövde J. O.-ämbetet verkligen vara okunnigt om allt detta, som nu upprör opinionen: behandlingen av flyktingar, att provokatörer använts, att människor obehörigt satts i fängelse o. s. v.? Kvarhållandet av flickan i Bollebygd över en natt är väl ändå ett bagatellfall jämfört med de hundratals, ja, tusentals anhållanden och husundersökningar utan skäl, som den hemliga polisen gjort men som J. O. icke har beivrat. Jag skall erinra om att J. O. icke kunde vara okunnig om detta och att han icke heller enbart var hänvisad till pressen för att få material.

Den 15 augusti 1941 ingåvo två ledamöter av denna kammare, herrar Hagberg i Luleå och Persson i Stockholm, en anmälan till J. O. just om den hemliga polisens verksamhet. Det var inte småsaker, som där anfördes. Det var anklagelser av samma slag, som just nu blivit aktuella i fallet Paulson. Där nämndes t. ex. den av herr Jansson i Örebro påtalade husundersökningen, vilken väl J. O. borde ha uppmärksammat, då det ändå nu är ett faktum att inga lagöverträdelser uppdagades, att dessa arbetarfamiljer över hela Sveriges land icke gjort något brottsligt, utan att det hela stannade vid det största regerings- och polisfiasko, som den här generationen har upplevat.

I denna anmälan påvisades vidare fall av samarbete med Gestapo. Om statsråden Möller och Erlander hade granskat det materialet, hade inte statsråden behövt framställa sig själva så okunniga som i remissdebatten om polisens verksamhet. Redan i augusti 1941 påvisade nämligen dessa två riksdagsmän t. ex. att en svensk redaktör av den svenska polisen förts med färjan över till

Granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning. (Forts.)

det av tyskarna ockuperade Köpenhamn, där han skulle konfronteras med en på Gestapos order anhållen person. De påvisade också, hurusom anhållandet utan varje skäl gjorts, hurusom folk kvarhållits inte bara i dagar utan i veckor på uppgifter av provokatörer och förhörts om ovidkommande ting och att polisen därvid efter anhållandena lämnat små barn utan tillsyn. Det påvisades, hurusom undersökningar på kommunistiska partiets och dess tidningars lokaler o. s. v. skett i funktionärernas frånvaro. Däri påvisades ett av polisen säkert begånget inbrott i en bokhandel på Lilla Nygatan, där man sökt material och inte städat efter sig. Så här fyra år efteråt kanske det inte verkar så orimligt att uttrycka en förmodan, att de adresser på antifascistiska svenska sjömän, som Gestapo visat sig inneha i tyska hamnar, kunna härröra från detta till J. O. anmälda inbrott på Lilla Nygatan.

Riksdagsmännen framlade också annat material. Man påvisade t. ex., hurusom vårt partis kassaböcker bortförts och vid den tidpunkten inte återlämnats, allt detta utan att skäl därför anförts. Man framhöll, hurusom en svensk riksdagsman, Sven Linderot, i radio anklagats för att vara inblandad i den s. k. sabotageaffären men att polisen sedan, efter att ha sökt Linderot i tre månaders tid — ett annat stort fiasko — efter en timmes förhör fann att man inte hade en enda sak att anklaga honom för. Det var kanske inte vid den tidpunkten så lämpligt att anföra Heinrich Himmler som enda vittne.

I en ny inlaga, dagtecknad den 11 september 1941, anförde samma riksdagsmän en annan serie av fall. Det gällde den s. k. sabotageaffären, och de påvisade där att utöver på Gestapos dokument byggde denna affär på uttalanden av en man, som alldeles tydligt var provokatör, en arbetare Ceder, som i två och ett halvt år hade samarbetat med stadsfiskal Hallberg i Luleå, vilken senare blev en av huvudfigurerna i processen om mordbranden hos Norrskensflamman och som då förklarades ha varit otillräknelig ända sedan 1934. Denna Hallberg hade tillsammans med provokatören Ceder i två och ett halvt år följt vad man hoppades skulle kunna bli en sabotageaffär men som inte blev av.

Det saknades alltså inte material för J. O. Jag betonar att det inte var den nuvarande J. O., som då var i tjänst, utan den föregående, men jag hoppas att det tillåtes mig att, när nu dessa politiska förhållanden äro på tal i J. O:s ämbetsberättelse, få göra en återblick på vad som därvidlag förekommit under krigsåren och J. O.-institutionens ställningstagande därtill.

I denna senare anmälan av den 11 september gjorde också de två riksdagsmännen en jämförelse med den politiska polisens likgiltighet, när det gällde att hålla efter den nazistiska femte kolonnen, och anförde som exempel att värvarna till Waffen SS icke blivit utsatta för några åtgärder från polisens sida.

Det tog ett helt år, innan J. O. yttrade sig om dessa bägge anmälningar, och resultatet blev i båda fallen den refräng, som blivit lika vanlig under J. O.-dokumenten som ordet amen efter kyrkobönerna nämligen: kan icke till någon ämbetets åtgärd föranleda.

Under hela denna tid fogade pressen, framför allt den kommunistiska, till detta långa rader av exempel på liknande övergrepp mot flyktingar från polisens sida, som J. O. borde ha undersökt. Vad som uppdagats i fallet Paulson är ju inte något särskilt nytt; sådant har förekommit under alla dessa år, och kanske i större omfattning än i fallet Paulson, utan att J. O.-ämbetet lika litet som regeringen gjort någonting därtill.

Nu efteråt ifrågasätter jag, om inte anledning till denna överksamhet kan vara att söka i det förhållande, som i remissdebatten här så värtaligt underströks av herr Olovson i Västerås. Han yttrade nämligen då enligt protokollet, att fallet Paulson utgjorde »ett förfärande bevis för att det moraliska förfallet i landet varit omfattande» och samtidigt »ett bevis för att femte kolonnens beredskap

Granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning. (Forts.)

varit bättre än vår egen.» »Quislingarna här i landet ha tydligen varit så många, så omsorgsfullt placerade och så omhuldade av inflytelserika kretsar, att det varit omöjligt att få dem avslöjade. Med mäktiga beskyddare bakom kulisserna ha de kunnat känna sig ganska säkra.» Herr Olovson slutade med att säga: »Stackars den socialdemokratiska departementschef som 1940 eller 1941 givit order om att en tjänsteman skulle avskedas efter trettio års tjänstgöring blott därför att någon trodde honom ha sympatier för nazisterna.»

Jag tror att herr Olovson här kommit sanningen mycket nära, och det förhållandet att politiska polisen detta år i alla fall har fått åtta sidor i J. O:s berättelse, får väl också betraktas som en följd av den atmosfärsförändring, som inträtt. År 1942, när J. O:s svar gavs, stodo tyskarna framför Stalingrad. I dag stå de framför Berlin.

I sin redogörelse för undersökningen om den politiska polisens verksamhet har J. O. — utöver det som herr Jansson i Örebro redan anfört — understrukt att »säkerhetstjänsten i vissa hänseenden på ett vidsträckt sätt utnyttjat de befogenheter lagen medgiver. Exempelvis hava under vissa omständigheter rena åsikts- och meningyttringar ansetts utgöra sådana förhållanden, vilkas meddelande till främmande makt kan föranleda sådan skada, som nämnes i lagen». J. O. finner emellertid inte detta vara något skäl för anmärkning, ty han anser att det kan finnas täckning för en sådan tolkning i den mycket tånjbara lagtexten. Både när det gäller undersökningen om den politiska polisen och den tidigare publicerade undersökningen om domarna i anledning av strafflagens kap. 8, har J. O.-berättelsen i huvudsak karaktären av en ursäkt och ett försvar för de anklagades positioner.

I fallet politiska polisen säger J. O., att det insinuerats att »säkerhetstjänstens eller i varje fall Hallgrens verksamhet utgjorde en fara för rättssäkerheten i vårt samhälle» samt att »säkerhetstjänsten hade blivit olika bedömd allt efter det vårt lands utrikespolitiska läge varit mer eller mindre farofyllt».

Vad gör då i denna situation J. O., rättssäkerhetens vårdare på riksdagens uppdrag? Jo, han nöjer sig huvudsakligen med, såsom redan framhållits i remissdebatten, att vända sig till polischefen Eric Hallgren och fråga: »Hur är det nu med dessa anklagelser?» Och polischefen svarar, att han är en mycket förträfflig man och hans institution likaså. När det i J. O:s berättelse heter: »Man hade också både i tidningspressen och enskilt icke dragit sig för framkastandet av det påståendet, att säkerhetstjänsten samarbetade med en under krigsåren särskilt hatad utländsk polisorganisation och att de ingripanden i olika fall, som säkerhetstjänsten gjort, grundade sig allenast på upplysningar, som åsyftade organisation tillhandahållit säkerhetstjänsten.» När det tillägges: »Intet kunde vara oriktigare», så är det Hallgren själv, som säger detta.

Herr Hallgren har senare måst erkänna ett mycket vittgående samarbete både med Gestapo och finska polisen, ett samarbete som var J. O. bekant redan genom de fall, som herr Hagberg i Luleå m. fl. anmälde redan 1941. Hur var det i den s. k. sabotageaffären? Vad fanns det i den utöver Gestapos dokument, Gestapos argumentering och det som stadsfiskalen Hallberg ordnat genom provokatören Ceder? Även i en rad senare fall, fallet Meurling, det nu så aktuella fallet med en socialdemokratisk tjänsteman, o. s. v., har konstaterats samma intima samverkan med utländsk polis, som Hallgren förnekat. Och den J. O.-berättelse, där detta förnekande sker, är dock dagtecknad den 10 januari i år, alltså fyra dagar efter det fallet Paulson blev bekant.

Vad skall man säga om en domare, som vid ett förhör med en anklagad — ty anklagelsen riktas ju här mot polischefen Hallgren — nöjer sig med att fråga den anklagade, hur det är med anklagelsens riktighet, och sedan tar hans om-döme för gott? Kan en man, som tar så enkelt på frågan om hur ett förhör skall

Granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning. (Forts.)

läggas, verkligen passa till justitieråd, en befattning som anses vikt för alla justitieombudsmän här i landet?

I berättelsen finns vidare, såsom herr Jansson i Örebro antydde, en liten utredning i anledning av Sveriges arbetares centralorganisations anmälan om det politiska registret. Denna utredning har bara lett till att J. O. funnit att ingen av S. A. C:s medlemmar blivit anhållen, men J. O. har inte sagt ett ord om vad som är allmänt bekant, d. v. s. att säkert hundratals kommunistiska arbetare hindrats att utföra de enklaste arbeten vid svenska försvarsanläggningar på grund av sin politiska åsikt, vilken medfört att de uppförts i säkerhetspolisens register. Denna förföljelse mot ett legalt, tillåtet parti, denna hemliga kriminalisering har J. O., som skall vara inte bara rättskipningens utan också lagstiftningens kritiske granskare helt gått förbi.

Det må vara så, som herr Lindqvist säger, att vi skola återkomma till den frågan, när frågan om tvångsmedelslagen blir aktuell, men det måste redan nu konstateras, att det är rätt underligt att J. O. inte har ett ord att säga om saken.

Det talas om att man alltjämt skall vidtaga sådan registrering, när det gäller kommunister och nazister. Vi kommunister ha alltid protesterat mot denna sammanställning av kommunister och nazister. Skall det parti, som dock i de länder, där människornas pålitlighet i en allvarlig stund prövats, överallt har visat sig hålla måttet — det parti, som i Frankrike kallats de fysiljerades parti, som i Belgien, Norge, Danmark stått i främsta ledet när det gällt frihetskampen — i Sverige alltjämt sättas i en särställning och dess medlemmar av s. k. beredskapsskäl registreras såsom brottslingar eller blivande brottslingar? Har inte hela utvecklingen lärt både J. O. och regeringen, att det måste ske en ändring härvidlag? Här fortsätter man med att låta hemliga spioner, som äro så mycket försiktigare än den motsvarande instansen i Gestapo att de inte riva upp breven och stämpla på dem att de äro öppnade utan nöja sig med att ånga upp dem och klistra igen dem, utöva sin verksamhet även i fall, där granskningen närmast ter sig löjeväckande. Riksdagsman Persson i Stockholm efterlyste redan i maj i fjol, när denna sak behandlades, svaret på den interpellation, som statsrådet Möller ännu icke besvarat, vad det skulle tjäna till att exempelvis Ny Dags och andra kommunistiska tidningsars post granskas sedan flera år tillbaka. Man har inte funnit något farligt under de här åren, och vi kunna säga som den antastade kvinnan, som vill avspisa sin efterhängsne förföljare: »Roligare blir det inte.» Det är närmast löjligt tänka sig, att detta skall kunna leda till någonting.

Alltjämt förekommer emellertid det av riksdagsman Persson påtalade förhållandet. På söndagarna, när säkerhetspolisens brevspioner ta sig en säkerligen välbehövlig ledighet, blir hela posten till Ny Dag liggande, och vår tidning går miste om dödsannonser, annonser från fackföreningar, stadsfullmäktige och säkerligen även riksdagen, vilka komma för sent för att kunna införas. Jag vill påvisa, att detta förhållande väcker stort uppseende också bland fackföreningsfolket, och jag har här en skrivelse, som Stockholms byggnadsfackföreningars samorganisation, vilken representerar samtliga åtta fackföreningar inom branschen, tillställt regeringen och där det heter: »Vid flera tillfällen, då fackföreningar, anslutna till Stockholms byggnadsfackföreningars samorganisation, genom pressen i form av annonser önskat lämnat sina medlemmar viktiga meddelanden, så har man konstaterat avsevärda förseningar vid användandet av postverket. Detta har gällt annonser till tidningen Ny Dag. Klagomål framfördes till oss av fackföreningarna varför vi föranställt om undersökning.» Och så påvisar man att brev, innehållande annonser om fackföreningsmöten, dödsfall o. d., anlänt till tidningen med en försening, varierande mellan

Granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning. (Forts.)

ett och tre dygn. Man anför två exempel på detta. En annonsorder från Svenska målarförbundets avdelning 1, Barnhusgatan 12, Stockholm, avlämnades till postbefordran den 29 januari 1944 mellan kl. 17 och 18 och kom adressaten till handa först den 31 januari kl. 8 fm. Den 7 oktober mellan kl. 17 och 18 avlämnade samma fackförening en annonsorder per brev, och denna kom adressaten, vilken i detta liksom i det förra fallet var Ny Dag, till handa först den 9 oktober kl. 9.30. då den inlades i tidningens postbox.

Post till tidningen Ny Dag behöver alltså två dygn från Barnhusgatan till tidningens postbox vid Centralposten eller till Kungsgatan 84. Jag vill här inskjuta att detta gäller helgdagar; på vardagar går spionaget något fortare.

Man betonar i skrivelsen, att tvångsmedelslagen naturligtvis måste vara en förutsättning för dessa ingripanden, och tillägger: »Utan att i detta sammanhang ta ställning till lagens behövlighet vill vi framhålla den stora såväl ekonomiska som ideologiska skada, som göres såväl tidningsföretaget som fackföreningarna. Vi vill konstatera att dylika förseningar av annonsmanuskript är otillbörligt och borde ej få förekomma inom ett av statens verk. Skall posten genomses av andra, postgången ovidkommande personer, böra dessa arbeta i sådan takt att förseningar ej förekomma. Vi hemställa därför till regeringen att vidtaga sådana åtgärder att fackföreningarnas fullt legitima post till tidningen Ny Dag ej försenas på sätt som ovan angivits.»

J. O. har hela tiden denna trafik pågått inte något att invända mot dessa trakasserier, som medföra stora ekonomiska förluster för de tidningar, som drabbas av denna fullständigt meningslösa censur.

Det har anförts att man anser sig böra för kommunisternas och nazisternas del bibehålla censuren, och det lär också ha sagts, att orsaken därtill är att kommunisterna sympatisera med Sovjetunionen och nazisterna med Tyskland. Vi ha inte förnekat våra sympatier för en allierad seger, men. handen på hjärtat: är det många här i riksdagen, som inte ha sympatier för den ena eller andra sidan — kanske mest för den ena? Jag tror inte att det är många, som i likhet med statsrådet Sköld offentligen ha förklarat, att det är likgiltigt vilken sida som segrar, nazisterna eller deras motståndare. Men om så är förhållandet, borde väl i all rimlighets namn alla, som ha sympatier för den ena eller andra sidans seger, bevakas av säkerhetspolisen, eller också skall ingen bevakas. Det sistnämnda vore det riktiga.

Vidare har det undgått J. O:s uppmärksamhet att detta register över kommunister och nazister, som det talas om, måste ha mycket stora brister när det gäller den andra sidan, nämligen nazisterna. Hur kan det annars komma sig, att t. ex. en grovarbetare uppe i Norrbotten vid namn Pettersson inte får köra grus i en skottkärra till ett litet bunkerbygge däruppe, därför att han är kommunist, medan militärområdesbefälhavaren i samma område, högste chefen för Övre Norrlands trupper, alltså i denna dag är generalmajor Rosenblad, som offentligen skyltar med 50 aktier i Dagsposten och som är nazist, liksom den från riksdagen bekante förre gråskjortechefen överste Meyerhöffer, av statsrådet Sköld utnämnd till sekundechef för Livregementets grenadjärer i Örebro. Det måste vara något fel på polisens register över nazister, om grovarbetare Pettersson finns med där men inte dessa mycket framstående militära befattningshavare.

Det är den största anmärkningen, som jag vill göra mot J. O:s ämbetsförvaltning, att denna ensidighet, denna enögdhet, som jag kallat det förut i dag, inte på något sätt har uppmärksamats i J. O:s berättelse.

J. O. är också riksdagens övervakare över de domar, som fällts, över lagars efterlevnad, över domstolarna. J. O. är den instans, dit man måste vända sig om man vill ha rättelse i en dom, som man anser vrång. Jag skall inte uppe-

Granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning. (Forts.)

hålla mig vid de fall, som anförts redan i remissdebatten. Jag bara noterar att J. O. visserligen har gjort en undersökning av domslut enligt 8 kap. strafflagen och därvid kommit till den slutsatsen, att »den i riksdagen och pressen framförda kritiken, även om densamma i flera hänseenden visat sig överdriven, likväl icke varit helt oberättigad». Men J. O. tillägger sedan: »Någon mer betydande invändning mot paragrafens tillämpning har dock icke kunnat göras annat än mot det sätt, på vilket domstolarna stundom tolkat ordet 'underrättelseverksamhet'. Härutinnan synes rättstillämpningen hava visat benägenhet att vidga straffbarheten utöver vad med straffbudet avsetts.»

J. O. har även publicerat en del typfall — han håller på hemligstämpeln och anser sig tydligen inte kunna göra det mera direkt — av domar enligt 8 kap. § 14 och 14:2. De typfall, som anföras, äro, trots den mycket summariska redogörelsen för fallen, så tydliga att man förstår, att det bl. a. är fråga om ett stort antal norska, kanske danska patrioter, som ha dömts av domstolarna, för att de ha gjort ett arbete som hela svenska folket finner legitimt. De ha arbetat för frihetsrörelserna i sina länder, vilket av domstolarna bedömts såsom riktat mot den makt, som ockuperat Norge, och därför ansetts vara skadligt för Sverige.

Däremot slår det en, att ingen av de brottsbeskrivningar, som J. O. anført i sin berättelse, stämmer på de fall, som väckt den största uppmärksamheten i pressen. Alla dessa fall har J. O. helt förbigått. Jag skall inte taga mer än ett av dem och kanske snudda vid ett par andra.

J. O. har t. ex. förbigått fallet Klasén. Det är där fråga om en ung typograf, som på grund av den bostadspolitik, som förts här i landet, råkat ut för inneboendesystemets svårigheter och som, när han kommer hem från en beredskapstjänstgöring, finner att han under tiden fått en ny rumskamrat i det rum, som han hyrt tillsammans med en annan. Denne nye rumskamrat befinnes senare vara nazist. Klasén har en hobby: han tecknar. Han tecknar allt vad han kan se, och i fängelset i Vänersborg har han vunnit pris i en tävling, som ett filmbolag utlyst om ett porträtt av Edvard Persson. Klasén tecknade också, när han låg ute i beredskap, och det lär bland dessa teckningar ha funnits en skiss av någon militär anläggning — sannolikt en mycket oväsentlig sak. Klasén visade dessa teckningar för rumskamraten, innan han visste att denne var nazist, och sedan har han inte sett till dem. Nazisten blev senare hörd av polisen för delaktighet i den s. k. Lindholmsaffären. Då passade han på att påstå för polisen, att Klasén hade bett honom sälja teckningen av den militära anläggningen till en legation.

Det finnes intet annat bevis än detta hans påstående. Efteråt ångrade sig nazisten och tog tillbaka alla anklagelser samt erkände öppet att han ljugit, varför Klasén begärde resning. Men i Sverige är det lättare att odla smultron i snödrivorna än att få resning i en dom, som det folkliga rättsmedvetandet finner vrång. Det gick ej för Folke Klasén. Det hjälpte för en annan, men det hör icke till J. O:s ämbetsberättelse, därför att det blev aktuellt senare. Det gällde en man vid namn Holtz, som anklagades för spioneri för tysk räkning mot svenska flygplatser och mot flyktingar. Där jävade Svea hovrätt ett av huvudvittnena som angivare, varför Holtz blev frikänd. Men det räckte ej i fallet Meurling, att det enda vittnet av Meurling stämplades som provokatör. Det hjälpte icke heller i fallet Klasén, att det icke ens fanns någon angivare, ty han hade tagit tillbaka allt vad han sagt. Det räckte icke för att få resning.

Justitieombudsmannen har i sin berättelse helt gått förbi ett så uppmärksammat rättsfall.

Med detta som motivering vill jag betona, att just denna berättelse tillsammans med berättelserna från föregående är bestyrker den mening, som jag i

Granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning. (Forts.)
motionen förfäktat, att J. O.-ämbetet, som tidigare varit det folkliga rättsmedvetandets instrument, utvecklats till ett trappsteg i det ämbetsjuridiska. Det anses nämligen ofrånkomligt, att den, som varit justitieombudsman, skall bli justitieråd. Han går därifrån till högsta domstolen. Det är kanske förklarligt, om en man, som skall inneha denna höga befattning, i sin föregående befattning hjälper till att underhålla den ofelbarhetsdogm, som utbrett sig kring den svenska domarkären, till skada för det svenska rättsväsendet!

Jag har anfört dessa kritiska synpunkter för att komplettera vad herr Jansson i Örebro sagt. Till de positiva åtgärder som riksdagen enligt min mening bör vidtaga för att åstadkomma en ändring av det förhållandet, att J. O. numera blivit en passagestation i ämbetskarriären, ber jag att få återkomma, när motionen härom föreligger till riksdagens behandling.

Herr statsrådet **Erlander:** Herr talman! Det var bara ett par saker i herr Johanssons framställning som föranledde mig att begära ordet. Herr Johansson skildrade värtaligt, hurusom den kontroll, som var lagd på Ny Dag, icke givit någonting, och han lovade vänligt nog att den i fortsättningen icke heller skulle ge någonting. Jag tror, att herr Johansson har rätt i det sista. Den kommer icke att ge någonting i fortsättningen; den är nämligen avskaffad. Om herr Johansson kan påvisa, att det förekommit kontroll på Ny Dags post på det sätt han skildrade efter den 15 december, vill jag ha rapport om den saken. Ty då förekommer det uppenbarligen en kontroll av helt annan art än av den polis, som står till regeringens förfogande.

Men, herr talman, när jag nu har ordet ändå, ber jag att få säga ett par ord om registreringen. Det är klart, att man utan vidare kan konstatera, att det förekommit omdömeslös registrering i åtskilliga fall av personer, som ansetts farliga för rikets säkerhet men som kanske i stort sett äro lika ofarliga som vi andra. Jag vill ej förneka, att sådana saker förekommit. Det är allmänt känt för kammarens ledamöter, hurusom regeringen var fullständigt ovetande exempelvis om registreringen av syndikalister och medlemmar av Kämpande demokrati, där det enligt vår uppfattning icke förelåg någon anledning till sådana åtgärder.

I samband med att jag nämner registreringen av syndikalister och medlemmar av Kämpande demokrati anhåller jag, herr talman, att få göra ett klarläggande uttalande litet grand vid sidan av den debatt, som upptagits av herr Johansson. Det har gått genom pressen en uppgift om att det så kallade syndikalistregistret och Kämpande demokratiregistret förstörts. Man har uppgivit att det bränts eller åtminstone gissat på det. Det bör, för att det icke skall bli någon möjlighet till missförstånd, kanske upplysas om vad som i detta avseende har hänt med detta register. Det förhåller sig så, att något regeringsbeslut om detta registers förstöring icke har fattats. Men däremot har jag haft en överläggning med chefen för säkerhetspolisen. Han var för sin del av samma mening som jag, att det var ganska orimligt att behålla detta register kvar, när nu regeringen icke ansett, att man skulle fortsätta att föra det. Vi kommo överens om att de uppgifter om medlemmar av S. A. C. och Kämpande demokrati, som funnos upptagna i polisens register, skulle tagas ut ur detsamma. När man sedan gick till verkställighet av detta beslut, visade det sig emellertid, att det fanns en praktisk svårighet. Registren bestå nämligen dels av ett stort allmänt register på alla dem vilka av någon orsak anses farliga för rikets säkerhet, och dels specialregister över nazister, kommunister, syndikalister och Kämpande demokratiska medlemmar. Specialregistren vore enkelt att förstöra; det kunde ske samma eftermiddag som vi haft nyssnämnda överläggning. Men förekomsten av det stora registret medförde vissa svårigheter. Poli-

Granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning. (Forts.)

sen har nu gjort så, att den plockat blanketterna ur specialregistret, maktulerade och förseglade dem. Polisen garanterar, att de icke komma till någon som helst användning. Men vidare ansågs, att man beträffande det stora registret skulle företaga en systematisk genomgång, då det uppenbarligen finnes andra än medlemmar i de syndikalistiska organisationerna och Kämpande demokratis organisationer som borde utmönstras. Kammarens ledamöter torde förstå, att det skulle te sig egendomligt att sätta i gång denna utrensning just nu, när Paulson-kommissionen börjat sin granskning. Det skulle verka som ville man utplåna spåren efter fel som begåtts. Därför vill man låta allmänna registret t. v. vara orört. Jag har velat nämna detta för att undvika att missförstånd skall uppstå. Så snart denna systematiska genomgång är klar kommer tidningsuppgiften, att registret förstörts, att vara riktig.

Om jag återkommer till herr Johanssons framställning, frågade han, varför kommunisterna behöfve registreras. I samband med den allmänna avvecklingen av åtskilliga åtgärder för den allmänna samfärdselkontrollen, som vidtagits och som jag erinrat om, när jag påpekat, att kontrollen över Ny Dag upphört, har givetvis registreringen minskats i omfattning. Men att överhuvud registrering av kommunister liksom av nazister förekommer beror icke av politiska skäl, utan därpå, att man anser sig ha fog för misstanken, att sambandet med vissa utländska makter skulle kunna leda till intressekonflikter som skulle kunna bli tämligen ödesdigra. Det kan hända, att vi ha fel i den punkten. Men den noggrannhet, med vilken exempelvis Moskva följer varje förändring i Ny Dags uppfattning om den politiska situationen, och den nära överensstämmelse, som uppenbarligen finnes vid bedömandet av varje inträffad situation mellan kommunisterna och utländsk makt, gör det förstäeligt att misstanken i fråga uppstått.

Herr Hedlund i Östersund: Herr talman! Jag begärde ordet för att upplysa om en del saker, som röra årets granskning av J. O:s berättelse. Jag är något överraskad, herr talman, över att herrar Jansson i Örebro och Johansson i Stockholm tillåtas att använda sina för första gången tillkomna riksdagsmandat retroaktivt. Här har herr Johansson i Stockholm rekapitulerat händelser, som flera gånger vid tidigare granskning av J. O:s ämbetsberättelse behandlats av riksdagen. Jag vill givetvis icke klandra herr talmannen, men jag ifrågasätter, huruvida riksdagen bör tolerera att J. O:s ämbetsförvaltning sedan ett tiotal år tillbaka skall underkastas förnyad granskning, därför att herr Johansson i Stockholm kommit till andra kammaren.

Jag kan icke tyst åhöra den anklagelse, som herr Johansson i Stockholm riktade mot justitieombudsmannen. Både den nuvarande och de förutvarande justitieombudsmännen ha på ett erkännansvärt sätt skött sin ämbetsförvaltning, och riksdagen har godkänt deras arbete. Här kommer nu herr Johansson i Stockholm och anklagar J. O. för att ha åsidosatt sin skyldighet. Han har — säger herr Johansson — med godkännande åsett, hurusom oskyldiga kommunister trakasserats, och detta har fått passera därför att J. O. syftar högre i sin ämbetsställning: han skall bli justitieråd och vill icke störa sina kolleger i underordnad ställning! Jag protesterar, herr talman, mot att det kan tillåtas att fälla detta omdöme om en klanderfri ämbetsman, som tillika är riksdagens förtroendemän.

Herr Johansson i Stockholm, det är alldeles felaktigt att tro, att J. O:s ämbetsförvaltning endast rör sig om de ärenden, som äro tryckta i ämbetsberättelsen. Att den tryckta berättelsen fått sådant omfång beror på riksdagens önskan att få veta så mycket som möjligt om vidtagna åtgärder. Att därvid bagatellärenden också redovisas i J. O:s tryckta ämbetsberättelse är ingenting att

Granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning. (Forts.)

göra sig löjlig över. Om J. O. redovisar ärenden som föranlett åtal från hans sida, måste han i alla detaljer ange skälen härför. Lika nödvändigt är det att i detalj redovisa ärenden, där han icke vidtagit sådana åtgärder.

Om jag sedan övergår till behandlingen i första lagutskottet av J. O:s ämbetsberättelse i år, måste jag till herr Jansson i Örebro säga, att jag blev något överraskad över det anförande han höll i dag. Herr Jansson har i sin egen skap av suppleant i första lagutskottet varit i tillfälle att sitta vid bordet vid den granskning av ombudsmannens berättelse som skett.

Den fråga, som i år dominerat hela J. O:s ämbetsberättelse, är säkerhetstjänstens verksamhet och användandet av tvångsmedelslagen. Herr Jansson i Örebro vet lika bra som alla andra, som suttit i första lagutskottet, att vi i tre dagar i utskottet granskat den utredning ombudsmannen verkställt rörande säkerhetstjänstens verksamhet och tillämpningen av tvångsmedelslagen. Det är ärenden, beträffande vilka det väl ligger i sakens natur, att de måste vara hemliga, som första lagutskottet fått taga del av.

Herr Jansson i Örebro hade icke den minsta erinran att göra mot J. O:s redovisning av den utredning han verkställt beträffande säkerhetstjänsten. De stickprov på brev, som blivit vidarebefordrade och som första lagutskottet fick taga del av, voro icke av det innehåll, som herr Jansson i Örebro gör troligt här. Och, om herr Jansson funnit fog för klander, varför då icke säga till i första lagutskottet? Det gjorde icke herr Jansson. Han satt med armarna i kors och tyckte liksom vi, att J. O. gjort det bra och att säkerhetstjänsten i stort sett gjort sin skyldighet klanderfritt. Men ändå brakade han i väg med detta brastal för en stund sedan. Det är dess bättre första gången en riksdagsman uppfattar sin ställning som herr Jansson gjort: i utskottet sitter han tyst ehuru han har yttranderätt, men i andra kammaren kommer han med grova anmärkningar mot den ämbetsman, vars förvaltning han satts att i utskottet granska.

Vi ha redovisat första lagutskottets granskning med att säga, att vi ha ingenting att erinra mot J. O:s sätt att handhava sin verksamhet. J. O. har sagt, att han vid sin granskning av säkerhetstjänstens tillämpning av tvångsmedelslagen funnit, att tvångsmedelslagen fått en tillämpning, som kanske haft större omfång än nöden krävt, men det finnes ingen anledning till anmärkning. I detta instämmer första lagutskottet. Tvångsmedelslagen är mycket svår att i varje situation tillämpa.

Riksdagen har sagt att tvångsmedelslagen får endast användas för utredning av vissa i lagen angivna brott. Så har lagen också tillämpats. Säkerhetstjänstens chef har — enligt J. O:s tryckta berättelse — upplyst, att han i vissa fall lämnat försvarsministern, justitieministern och socialministern vissa meddelanden från granskade brev. Man kan visserligen ifrågasätta, om han haft laglig rätt att göra detta, eftersom riksdagen i fjol sade, att några biprodukter få icke ligga till grund för andra åtgärder än bevisandet av spionage o. d. Men nog måste det väl, som Hallgren säger, ligga i sakens natur, att om han vid tillämpningen av brevcensuren finner vissa uppgifter, som icke kunna leda till trakasserier av den som skrivit brevet, vara av sådant värde att justitieministern, försvarsministern eller socialministern bör få reda på dem, bör han vidarebefordra desamma dit. Därmed har säkerhetstjänsten själv till regeringens ledamöter lämnat möjlighet att kontrollera, hur säkerhetstjänsten utför sin verksamhet.

De stickprov vi fingo på biprodukter, som lämnats till departementschefer eller försvarsstaben, voro av den natur, att jag skulle funnit det klandervärt, om icke säkerhetstjänstens chef lämnat dem över dit. Säkerhetstjänstens chef har sagt: »Jag har ej haft legalt stöd för att lämna över dessa biprodukter,

Granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning. (Forts.)

men det ligger i sakens natur att jag ändå gjort det.» Varje förnuftig människa måste ju inse, att herr Hallgren icke gärna kan behålla meddelanden som det är av värde för socialministern att få veta och vilkas yppande för honom är till gagn för riket. Dessa biprodukters överlämnande står möjligen i strid med vad riksdagen i följande beträffande tillämpningen av tvångsmedelslagen. Men att låta bokstaven hindra att en förnuftig tillämpning av lagen kommer till stånd finner jag mindre tilltalande än att herr Hallgren handlat så som han gjort.

Vi ha funnit, att säkerhetstjänsten fullgjort sin verksamhet klanderfritt i den mån vi kunnat granska verksamheten. Det är dock inom ett mycket begränsat område som lagutskottet fått titta på detta. Den parlamentariska kommission, som fortsätter arbetet, får möjligen en annan uppfattning. Men det material, som ligger till grund för den granskning lagutskottet gjort, är tillräckligt övertygande för att man skall kunna säga, att säkerhetstjänsten fullgjort sin skyldighet, och, i anslutning därtill, att J. O. handlat rätt, när han konstaterat detta och meddelat detta till riksdagen.

Slutligen, herr talman, låt mig säga ett ord. När säkerhetstjänsten inrättades 1938, hade icke kriget brutit ut. Då skrevs i en administrativ förordning ett program för säkerhetstjänsten, en författning som senare har hemligstämplats. Jag bryter ej mot sekretessen, om jag säger att första lagutskottet vid granskning av frågan, om denna ännu gällande hemliga förordning stode i strid med vad riksdagen lagstiftat i fråga om tvångsmedelslagen och allt annat beträffande spionage och dylika brott, funnit att denna förordning icke strider mot vad riksdagen uttalat om lagstiftningen i fråga. Det var väl år 1939 säkerhetstjänsten började sin verksamhet. Statsrådet Erlander har i pressen meddelat hurusom man tack vare säkerhetstjänsten och med anlitande av tvångsmedelslagen kunnat komma åt svåra brottslingar ur olika samhällsskikt och av olika nationalitet. Säkerhetstjänsten har slagit ned överallt, där fog därtill har funnits. Om säkerhetstjänsten icke haft tvångsmedelslagen till sitt förfogande, skulle brottsligheten i landet säkerligen i hög grad ökats och våra nationella intressen blivit i hög grad lidande. Alla äro vi givetvis därför övertygade om att säkerhetstjänsten alltjämt måste finnas och att till dess disposition måste finnas tvångsmedel. Då frågar jag: är det under sådana förhållanden rättvist och rimligt att, därför att den personliga friheten kringskäres genom brevcensur och telefonicensur, föra ett så våldsamt oväsen, om vid något tillfälle säkerhetstjänsten tagit miste och ingripit i fall, då ett ingripande varit obefogat? Ha icke alla medborgare skyldighet att bringa något offer för landets säkerhet och underkasta sig vissa personliga frihetsoffer? Jag underkastar mig det gärna, och jag förmodar, att alla lojala medborgare göra detsamma. Låt oss då också skydda de män, som äro satta att handha denna lag. De äro av Kungl. Maj:ts utvalda bland eliten av poliskåren. I den i ämnet förda debatten ha säkerhetstjänsten och statspolisen utpekats som ett slags Gestapo. Det är dock redbara män, som äro satta att utföra en uppgift, som är den mest grannliga i hela riket. Det är därför, herr talman, jag protesterar, när man på sätt som skett slår ned på deras verksamhet.

I detta anförande instämde herr *Gustafsson* i Lekåsa.

Herr **Johansson** i Stockholm: Herr talman! Herr Hedlund i Östersund framförde i sitt anförande utskottsformalistiska synpunkter. I andra delen av anförandet höll han ett varmt försvarstal för säkerhetstjänsten. Jag förklarade redan i mitt första tal, varför jag yttrade mig retroaktivt. Det skedde för att visa, att de anmärkningar mot säkerhetspolisen, som aktualiserats av fallet

Granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning. (Forts.)

Paulson, varit justitieombudsmannen bekanta sedan flera år utan att tidigare ha föranlett någon anmärkning från justitieombudsmannens sida. Om justitieombudsmannaämbetet vid granskning av säkerhetspolisens verksamhet skött sig så förträffligt, som herr Hedlund i Östersund menade, tror jag icke, att regeringen skulle funnit det behöfligt att tillsätta en speciell kommission för att undersöka, vad justitieombudsmannen icke har undersökt. Herr Hedlund i Östersund kritiserade vidare herr Jansson i Örebro för att denne icke tagit till orda i saken redan i utskottet. Herr Hedlunds undervisning var obehöflig. Herr Jansson i Örebro och vi andra veta, att han som suppleant — suppleantposter äro de enda poster, som ha beståtts oss i utskotten — icke har rätt att yttra sig i utskottets plenum och att han saknar förslagsrätt i frågor, som behandlas på vederbörande avdelning. Vid vårt framträdande i kammaren låta vi icke herr Hedlund sätta munlås på oss. Herr Hedlund har rätt att försvara och lovordas J. O. och säkerhetspolisen, men vi ha också rätt att här i kammaren framföra en mening, motsatt herr Hedlunds. Statsrådet Erlander talade om det stora registret och erinrade om den politiska situation, under vilken man beslöt att kommunisterna skulle registreras. Vi ha beträffande finlandsfrågan samma uppfattning som den vi hade under finlandspsykosens dagar, då frågan var aktuell, och denna uppfattning har numera vunnit starkare gehör både i Finland och i Sverige. Jag kan icke finna, att denna registrering kan försvaras från de utgångspunkter, som statsrådet Erlander hade. Det är riktigt, som herr Hedlund i Östersund anförde, att anklagelser i dessa hänseenden mot regeringen böra framställas, när tvångsmedelslagen kommer upp till debatt, och jag har därför också strikt hållit mig till justitieombudsmannaämbetet. Det sades, att registreringen så småningen skulle upphöra och att man skulle slippa de olika registren. Vi notera detta med tillfredsställelse, men vi ha haft sådana erfarenheter, att vi blivit ett misstänksamt släkte. Vi veta nämligen, att det icke är länge sedan, som man gjorde en hemställan till generalpoststyrelsen om att få registrera Inapresstidningarnas prenumeranter. Man tänkte alltså lägga upp ett nytt och ännu större register. Det må således förlåtas mig, herr statsråd, om jag är litet skeptisk. Vi äro t. o. m. så skeptiska, att även om regeringen fattar beslut om att registren över oss kommunisterna skola brännas — det kanske dröjer, tills vi blivit ännu manstarkare här i kammaren — känna vi den svenska kriminalpolisens politiska inriktning och dess karaktär av klassinstrument alltför väl för att icke misstänka, att det alltjämt kommer att finnas en avskrift undanstucken någonstans. Emellertid tycker jag ändå, att det kan vara på tiden att vi finge undergå denna symboliska bränning.

Statsrådet framhöll till slut, att det hädanefter icke komme att blija möjligt att få brottslingar fast genom granskning av Ny Dags annonser, ty övervakningen hade upphört. Icke heller tidigare har det gått att få fast några brottslingar på detta sätt, herr statsråd! Jag tackar emellertid för denna senkomna upplysning. Vi ha länge sökt att få den. Herr Persson i Stockholm väntar sedan ett år tillbaka svar från herr Möller på en interpellation i denna fråga. Vi ha länge väntat på svar från svenska postverket. Fast upplysningarna i denna fråga måste dragas ut med tång här i riksdagen, notera vi dem med glädje, när de äntligen komma. Jag ställer samtidigt frågan: anse icke regeringens medlemmar i dag, att registreringen hela tiden varit onödig? Ha icke regeringens medlemmar någon gång, då det gällt registreringen, haft en känsla för vad som skulle inträffat, därest vi hade fått en nazistisk invasion i Sverige och alla dessa dokument råkat i Gestapos händer?

Herr Lindqvist erhöi på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag kan icke underlåta att säga ett par ord i anledning av vad redak-

Granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning. (Forts.)

tör Johansson sade om möjligheten för herr Jansson i Örebro att få fram ett förslag, om han hade haft något att framkomma med. Nu är det ju icke vanligt, att vi här i kammaren tala om vad som försiggått i utskotten, men låt mig i detta fall ändå avvika från en gammal, god kutym. När vi började vårt arbete på den avdelning, som har att granska justitieombudsmannens ämbetsberättelse, satt herr Jansson i Örebro borta vid väggen. Då sade ordföranden till herr Jansson: »Var så god och tag plats vid bordet.» — »Ja, men jag är bara suppleant», sade herr Jansson. »Det betyder ingenting», svarades det, »tag plats.» Sedan dess har herr Jansson suttit med vid bordet, och hade han haft något att anmärka, så hade han haft tillfälle till det i utskottet. — Jag kom att tänka på en händelse, som inträffade för ett par år sedan. Det var ett par redaktörer, som voro uppe här i Stockholm och talade med en dåvarande statssekreterare för att få en del upplysningar. Statssekreteraren svarade dem: »jag tycker, att herrarna skriva bäst, så länge herrarna ingenting veta». Det förefaller, som herr Jansson, som varit med att granska justitieombudsmannens ämbetsberättelse, haft mindre att säga än herr Johansson i Stockholm, som känner till saken mindre än herr Jansson.

Vidare anförde:

Herr **Jansson** i Örebro: Herr talman! Endast en replik till herrar Lindqvist och Hedlund. Herr Hedlund sade, att jag suttit tyst under lagutskottets sammanträden. Det är icke riktigt. I avdelningen framförde jag samma synpunkter, som jag framlagt här i dag. Jag gjorde det visserligen icke i föredragsform eller som ett anförande utan samtalsvis, som brukligt är i denna församling. Så var det verkligen, herr Hedlund, men jag vet icke, om herr Hedlund var närvarande i utskottet dagen i fråga. Jag talade t. o. m. om de personliga erfarenheter jag haft av den hemliga polisens metoder. Att jag icke yttrade mig vid utskottets plenum berodde på, att jag tillfrågat en jurist, en gammal medlem av lagutskottet, angående mina rättigheter och fått den upplysningen, att jag icke hade rätt att yttra mig vid utskottets sammanträden, såvida jag icke blev kallad till bordet, och något sådant har jag icke varit med om. Jag tycker emellertid, att det är en smula egendomligt, att säkerhetstjänsten, som är så noggrann i sina undersökningar, icke tidigare än som skett lyckats upptäcka en sådan figur som Paulson.

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! Jag vidhåller alltså min uppgift, att herr Jansson i Örebro vid granskningen av årets justitieombudsmannaberättelse icke hade något att erinra mot justitieombudsmannens sätt att sköta sitt ämbete. Visst pratade herr Jansson en hel del. Han skildrade sin egen lidandes historia år 1940, men då påpekade herr Lindqvist kort och gott, att utskottet hade att behandla 1944 års ämbetsberättelse. Vid granskningen av sistnämnda berättelse hade herr Jansson i utskottet tillfälle att säga sin mening om de förhållanden, som i dag blivit föremål för debatt i kammaren, men då teg herr Jansson.

Herr **Jansson** i Örebro: Herr talman! Till herr Hedlund vill jag säga, att vi talade om ganska mycket vid utskottets sammanträde. Jag anser det icke nödvändigt att här referera allt vad som sades, men jag vill såsom det viktigaste framhålla säkerhetstjänstens användning för främmande ändamål. Sakförhållandet hade ju förut påtalats i justitieombudsmannens ämbetsberättelse. Jag kan icke finna, att jag under debatten i utskottet gått utanför ramen för utskottets förhandlingsprogram. Jag uppfattade verkligen icke det yttrande av

Granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning. (Forts.)

herr Lindqvist, som herr Hedlund refererade. Det var ju intressant att få höra, vad herr Lindqvist sagt, men skulle vi taga så stelt på samtalen i utskottet, då tror jag, att utskottet får lägga sig till med en helt annan förhandlingsordning än den nuvarande. Det var icke bara jag, som i utskottet talade om svunna tider.

Herr **Johansson** i Stockholm: Herr talman! Herr Hedlund i Östersund utfärdade ju åt den nu så skarpt klandrade säkerhetspolisen ett intyg innehållande bland annat en försäkran om att varje man särskilt utvalts med hänsyn till sin lämplighet. Jag undrar, om han icke borde undantagit Paulson, även om denne vid ifrågavarande tid var i socialstyrelsens tjänst. Jag vill råda herr Hedlund i Östersund att vara litet försiktig med in blanco-intyg. Vi kommunister kunna yttra oss om säkerhetspolisens framfart med större sakkännedom än något annat parti. Vi komma att framlägga våra iakttagelser inför kommissionen, och då riskerar herr Hedlund att få en kännbar bakläxa för det vackra intyg, som han nyss gav säkerhetspolisen.

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Jag ber att få fästa uppmärksamheten på vad jag sade första gången, jag hade ordet i denna debatt. Jag betonade, att utskottet icke tagit ställning till säkerhetstjänstens arbete utan tydligt sagt ifrån, att de spörsmål, som vid denna undersökning uppkommit, i annat sammanhang torde bli föremål för riksdagens behandling. Det blir vid ett senare tillfälle, när vi bättre känna till säkerhetstjänstens arbete än vi göra i dag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, lades utlåtandet till handlingarna.

§ 9.

*Granskning
av militieom-
budsmannens
ämbetsförvalt-
ning.*

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 2, i anledning av verkställd granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning.

Efter föredragning av utskottets däri gjorda hemställan anförde:

Herr **Senander**: Herr talman! Jag har icke för avsikt att mera ingående yttra mig om de av militieombudsmannen relaterade fallen av övergrepp från militärbefälets sida gentemot underordnade. Jag har ju vid ett par tidigare tillfällen sagt vad jag anser böra sägas i saken. För ögonblicket vill jag bara konstatera — det framgår ju också av militieombudsmannens berättelse — att det alltjämt förekommer övergrepp i stor utsträckning, och jag vill dessutom konstatera, att ingen mera markant förbättring har inträtt i detta avseende. Fortfarande få vi i militieombudsmannens berättelse flera belägg för att det finns åtskilliga råskinn och ohyfsade personer bland militärbefälet, personer, som skada förtroendet för försvarsmakten ofantligt mycket mer än en direkt försvarsfientlig propaganda skulle kunna göra, och vad värre är: i de fall, där man ansett åtal ofrånkomligt, äro alltjämt bestraffningarna så löjligt låga, att de omöjligt kunna vara ägnade att korrigera vederbörande syndare. De låga straffen ha för övrigt bland de underordnade och hos allmänheten skapat den uppfattningen, att de olämpliga befälspersonernas uppträdande slätas över med hartassen. Jag vill emellertid för att allt missförstånd skall undvikas i detta sammanhang deklarerera, att jag icke anser de oförbätterliga manskapsplågarna såsom typiska representanter för militärbefälet. Säkert tillhöra de undantagen, men den milda behandlingen av dem tror jag lätt kan skapa den föreställningen, att deras övergrepp om icke tolereras så i alla fall icke betraktas med den stränghet, som borde anläggas, och därför menar jag, att

Granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning. (Forts.)

det icke minst ur militärbefällets egen synpunkt och för att skydda militärbefällets eget anseende är nödvändigt att sådana element hållas efter betydligt effektivare än som hittills skett.

Huvudanledningen till att jag begärde ordet var emellertid en annan. Det är allmänt känt, att många radikala arbetare förvägrats utföra civilt arbete inom försvaret. Detta tillvägagångssätt är på en gång både barnsligt och utmanande. Man fortsätter emellertid alltjämt med dessa trakasserier. En sålunda trakasserad person begärde för en tid sedan rättelse i saken. Det rörde sig här om en av grovarbetareförbundets avdelning på en viss plats anställd mätare, som vägrats att utföra erforderliga mätningar, när det gällt anläggningar vid flottan, ehuru han var oförhindrad att utföra dylika mätningar beträffande anläggningar för kustartilleriets räkning. Militieombudsmannen till vilken ärendet remitterats, lämnade klagomålet utan åtgärd. På förfrågan om orsaken härtill meddelade militieombudsmannen endast att handlingarna voro hemligstämplade. Jag måste säga, att detta är mycket uppseendeväckande. Kan verkligen hemligstämpeln få hindra militieombudsmannen i hans ämbetsutövning? Nog har hemligstämpeln fått en mångsidig användning under krigsåren för att dölja vissa förehavanden på såväl den militära som den civila förvaltningens områden, men att hemligstämpeln skulle kunna användas för att hindra riksdagens militieombudsman från att komma till rätta med rådande missförhållanden, det kan jag ändå icke tro.

Militieombudsmannens hänvisning till hemlighetsstämplantet ter sig i detta fall särskilt märklig mot bakgrunden av vad han yttrat i ett annat fall, som också är omnämnt i hans berättelse. Även i sistnämnda fall rörde det sig om förhållanden av hemlig natur. Det var fråga om en furir, som till militieombudsmannen anmält vissa missförhållanden på en minsvepare. Furiren åtalades för att han i klagoskriften blottat förhållanden som bort hållas hemliga. Han blev frikänd, och militieombudsmannen ansåg frikännandet innebära att klaganden haft rätt att för militieombudsmannen uppenbara ifrågavarande hemliga sakförhållanden. Nu kan man fråga sig: om en person som klagat hos M. O. har rätt att blotta sådana saker som äro nödvändiga för frågans klarläggande, även om dessa äro hemliga, hur kan det då vara möjligt att inte militieombudsmannen skall ha samma rätt vid fullgörande av sitt ämbetsåliggande?

Jag tycker denna sak är så anmärkningsvärd, att jag inte kunnat undgå att påtala den, då vi nu behandla militieombudsmannens berättelse. Det är nödvändigt att en ändring sker. Det måste anses vara fullkomligt avvita om en militieombudsmans befogenheter skulle vara begränsade av hemligstämplandet. En militieombudsman måste självfallet för att kunna utföra sitt uppdrag som en riksdagens förtroendeman vara i stånd att utan några som helst hinder fullgöra sitt ämbetsuppdrag. Inte ens hemligstämpeln bör i det fallet hindra honom.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag antar att herr Senander blivit offer för en missuppfattning. Det kan omöjligt vara så att någon hemligstämpel skulle kunna förhindra militieombudsmannen att ingripa i ett ärende som blivit anmält för honom. Det har han all möjlighet till. Det enda som här kan ha förekommit är att militieombudsmannen har ansett sig förhindrad att yppa hemliga ting för klaganden, men detta innebär ju inte att ärendet inte har behandlats.

Herr **Senander**: Herr talman! Jag vill gent emot herr statsrådets och chefens för försvarsdepartementet inlägg säga att jag aldrig påstått, att hemlig-

Granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning. (Forts.)

stämpln skulle hindra militieombudsmannen att undersöka ett ärende. Vad som här har förekommit är att han icke kunnat lämna klara besked rörande ett hos honom anmält klagomål under åberopande av att hela saken var hemligstämplad. Och detta finner jag vara en begränsning av militieombudsmannens befogenhet, som är absolut oförenlig med hans ställning som en riksdagens förtroendeman.

Herr **Olsson** i Mellerud: Herr talman! Med den väldiga arbetsbörda som militieombudsmannen haft under de senaste åren förekommer det ju oerhört mycket inom hans verksamhetsområde, som man inte i detalj kan få möjlighet att granska. Men bland de 2 300 ärenden som föregående år varit anmälda till militieombudsmannen rör givetvis en väsentlig del mindre betydelsefulla detaljer — förfrågningar om olika spørsmål, begäran om upplysningar rörande ärenden av olika slag, etc. Därför är det tämligen självklart att utskottet, när det går till granskning av denna ämbetsmannagärning, söker inrikta sig på det väsentliga och på de större spörsmålen i ämbetsmännens berättelser.

Jag antar att herr Senander är offer för ett missförstånd när han tror att militieombudsmannen inte har full frihet att införskaffa alla de upplysningar han behöver för att kunna bilda sig ett omdöme om de föreliggande ärendena. Det är klart att han har denna möjlighet, även om det är givet att han i fråga om spørsmål som äro hemligstämplade inte kan använda den i sin offentliga berättelse eller på annat sätt ge offentlighet åt vad som i övrigt är hemligstämplat. Även utskottet har tillfälle att ta del av hemligstämplade ärenden som kunna föreligga.

Det är med viss tillfredsställelse man ser att militieombudsmannen i en icke ringa utsträckning använder sig av tillrättavisning i bagatellspörsmål. När det gäller mindre betydelsefulla ting underlåter han oftast att väcka åtal och söker att med en mer eller mindre sträng tillrättavisning bringa vederbörande till förnuft. Och jag tror man kan säga — det är kanske för tidigt ännu att fälla något *bestämt* omdöme — att den metoden åtminstone hittills givit ganska bra resultat. I de för övrigt rätt många fall som föranleda åtal är det klart att man emellanåt kan stå en smula konfunderad inför domslut, och framför allt kan lekmanen ha sina funderingar över det resultat man i en del fall kommit till. Men det är då att märka, att vi ha att göra med en strafflag för krigsmakten som ingalunda tillhör de modernaste, som i många stycken är åtskilligt föråldrad och som fortfarande rör sig med strafformer vilka äro mycket irrationella, för att inte säga att de äro mer eller mindre ineffektiva.

Emellertid är det ju så att strafflagen för krigsmakten för närvarande befinner sig i stöpsleven, och vi hoppas att ett nytt förslag till strafflag skall se dagens ljus inom en inte allt för lång tid, och då förmoda vi också, att modernare strafformer komma att tillämpas i åtskilliga avseenden.

Det är inte enbart strafflagen för krigsmakten, som man emellanåt gör en och annan invändning emot, utan man har också anledning att i fråga om krigsdomstolarna sätta ett frågetecken i kanten. Jag tror att även krigsdomstolarna behöva en översyn. Jag skall inte ge mig in på de olika detaljer som man kan ställa sig kritisk emot därvidlag, men de äro åtskilliga. Jag vill bara omnämna att riksdagen redan i år på grund av motion har möjlighet att ta ställning till spörsmålet om en översyn även av krigsdomstolarna. Det förefaller mig som om tillfället skulle vara synnerligen lämpligt för en sådan översyn, då ju även den stora rättegångsreformen nu håller på att förberedas, varför det synes vara ett utomordentligt gynnsamt tillfälle att samtidigt ta en överblick över *hela* detta område. Det är ej alldeles säkert, att man vid en sådan översyn kommer till det resultatet att krigsdomstolar under fredstid äro

Granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning. (Forts.)

den bästa formen för att lösa rättstvister mellan vederbörande. Åtminstone ser jag för mitt vidkommande saken så, att krigsdomstolar är en rättegångsform, som man under fredstid borde kunna överge.

Jag skulle också vilja göra ett påpekande beträffande en annan detalj i det militära rättsväsendet. Jag syftar på den mycket bristfälliga utredningsapparatur, som står till förfogande, när det gäller att på ett förberedande stadium erhålla det utredningsmaterial, på vilket rättsfrågans bedömande sedan skall grundas. Där finnes det enligt min mening plats för en reform. Svårigheten är kanske bara, hur man skall kunna åstadkomma en apparatur, som är lämplig och som också på ett effektivt sätt kan tillgodose själva utredningsbehovet på det förberedande stadiet.

Jag tror knappast att herr Senander har rätt i sina uttalanden beträffande tillståndet på det militära området. Jag åtminstone fick av hans anförande den uppfattningen, att han ansåg, att det icke inträtt någon förbättring därvidlag. Ifråga om grövre förlöpningsrader det dock ingen tvekan därom, att man kan spåra förbättringar det senaste året, för vilken tid vi haft tillfälle granska dessa förhållanden. Jag medger, att det ännu förekommer åtskilligt av anmärkningsvärt slag, ehuru icke tillnärmelsevis i så stor mängd, som förekommit de senare åren. Särskilt vill jag påpeka att de tidigare förekommande mycket graverande fylleriförseelserna i mycket ömtåliga situationer nu minskats till en obetydlighet. Det vill synas som om den kraftiga reaktion som därvidlag förekommit dels från militieombudsmannens och dels från det högre militärbefälets sida burit frukt. Jag medger, som sagt, att det ännu finnes utslag av grov och gammalpreussisk knektanda på sina håll, men dessa fall äro ju dock icke så överväldigande till antalet, som de varit tidigare.

Ett spörsmål, som vi inom utskottet funderat litet över, har varit, om man skulle kunna tänka sig en reform i fråga om hur tillrättavisingar böra meddelas av befäl till manskap. Denna angelägenhet kanske för många ter sig som en obetydlig fråga, men jag tror dock att spörsmålet är rätt allvarligt, framför allt nu, när så många äldre årsklasser äro inkallade. Man vet ju, att de äldre beredskapsmännen icke gärna vilja finna sig i att bli behandlade hur som helst. Det förekommer exempelvis då befäl tilltalar manskap med ett språk, som ingalunda är psykologiskt lämpligt för militär fostran. Man skulle, tror jag, vinna åtskilligt ur utbildningssynpunkt, om man kunde tillägna sig en korrekt och mera ansvarsmedveten ton vid dylika tillfällen. Ett otal sådana fall av förolämpande tilltal anmälas årligen till militieombudsmannen, som ofta giver mycket bestämda tillrättavisingar i de olika fallen. Det förefaller, som om det på ett och annat håll skulle betraktas som en sport att använda särskilt utsökta glåpor vid tillrättavising eller tilltal av den menige. Om vederbörande högre befäl fäste det underordnade befälets uppmärksamhet på detta förhållande skulle jag tro, att man åtskilligt skulle kunna begränsa denna mycket litet tilltalande form för tillrättavisingar, som alltför ofta förekommer hos personer i vissa befälsgrader.

Till sist vill jag säga, att utskottet vid sin granskning funnit att militieombudsmannens ämbete ryktats väl och att han har ådagalagt ett gott omdöme. Jag tror också, att detta ämbete är på god väg att skaffa sig en mycket stark ställning som företrädare för den svenska riksdagen på det här området.

Herr Senander: Herr talman! Både herr statsrådet Sköld och herr Olsson i Mellerud synas ha fått den uppfattningen, att jag varit offer för ett missförstånd, då jag påtalat att militieombudsmannens befogenhet genom handlingars hemligstämplande är kringskuren. Jag tror, att missförståndet ligger på herr Olssons i Mellerud sida. Beträffande den person, som det här är fråga om,

Granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning. (Forts.)

uppgav jag, att när han vände sig till M. O. och begärda förklaring i saken, så meddelades han endast, att handlingarna hemligstämplats. Det innefattar, menar jag, en begränsning av M. O:s befogenhet, att han icke ens, på grund av hemligstämpeln, kan lämna klara besked om till vilket resultat han kommit i anledning av en anmälan.

Jag har icke sagt, att det icke inträtt förbättringar i förhållandet mellan militärbefälet och de underlydande utan endast, att man icke kunnat konstatera någon mera markant förbättring. Jag ansåg mig inte böra sträcka mig längre på grund av att det på sin tid gjordes attacker från militärbefälets sida i syfte att begränsa anmälningarna till militieombudsmannen beträffande missförhållanden i militärväsendet. Dessa attacker ha ovtivelaktigt verkat återhållande i fråga om anmälningar till M. O. av begångna övergrepp.

Herr **Olsson** i Mellerud: Herr talman! Jag tror fortfarande, att herr Senander gjort sig skyldig till ett missförstånd såtillvida, att jag icke kan se något hinder för M. O. att giva en redogörelse för det resultat, vartill han kommit. Det är däremot möjligt, att han är förhindrad meddela något om det material, som han sysslat med.

Herr **Senander**: Herr talman! Jag har redan relaterat fallet. Det lämnades intet klart besked och M. O. ansåg sig förhindrad att så göra på grund av hemligstämpling av handlingarna.

Efter härmed slutad överläggning lades utlåtandet till handlingarna.

§ 10.

Föredrogos vart efter annat:

andra lagutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 maj 1941 (nr 243) om rätt för arrendator att bortföra stråfoder m. m.; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, såvitt propositionen avser jordbruksärenden; och

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestående av vissa kostnader för utredning rörande Klingvallsåns regleringsföretag år 1939 i Malmöhus län.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11.

Interpellation.

Herr **Johnsson** i Kastanjegården erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! 1944 års klena potatisskörd tvingade till vissa restriktiva åtgärder beträffande potatisens användning för industriellt ändamål med hänsyn till nödvändigheten av att ha tillgång till fabrikspotatisen som en konsumtionsreserv. Under den gångna delen av konsumtionsåret ha också betydande kvantiteter potatis från dessa trakter blivit försälda till mat och efterfrågan är allttjämt stor. Odlarna äro också i allmänhet villiga att försälja sin potatis. Men för landets försörjning är det icke tillräckligt att potatis finnes att tillgå hos odlarna utan potatisen måste jämväl transporteras från produktionsorterna till konsumtionsorterna. Då större delar av landet än normalt för närvarande äro beroende av tillförsel av potatis från södra delarna av landet, ha ökade krav

Interpellation. (Forts.)

på järnvägsvagnar för långvägstransporter av potatis inställt sig. Med hänsyn till årstiden kräva dessa transporter begagnande av varmvagnar. Tillgången på varmvagnar är emellertid icke tillräcklig för att tillgodose nu rådande efterfrågan på dylika vagnar. Insättandet av ett antal äldre personvagnar för potatistransporter har icke nämnvärt förmått upphjälpa läget. Hur ansträngt transportläget är framgår för övrigt därav att icke ens beställningar av vanliga täckta godsvagnar för potatistransporter kunna effektueras inom rimlig tid. Givetvis innebär transport av potatis i uppvärmda vagnar vid denna årstid betydande risker för potatisens förstöring till följd av frostsador och sådana transporter böra därför undvikas.

Det är uppenbarligen ett intresse för såväl producenter som konsumenter att potatisen från fabrikspotatisdistrikten kommer konsumtionen tillgodo så snabbt som möjligt. För varje dag som går bli lagringsförlusterna hos odlarna större och handelns och konsumenternas lager av potatis minskas. Härutöver är att märka att fabrikspotatisens kvalitet försämras ju längre den lagras. Om järnvägarnas transportkapacitet icke kan ökas utöver vad densamma varit de senast förflutna sex veckorna, förminskas potatiskvantiteterna icke märkbart trots det att efterfrågan på potatis under denna tid varit mycket stor. Med anledning av det sagda anhåller jag att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande fråga:

Anser herr statsrådet att samtliga åtgärder ha vidtagits, som i nuvarande situation kunna underlätta potatistransporter på järnväg.

Denna anhållan bordlades.

§ 12.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 16, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt giltighet för förskottsstaten för försvarsväsendet ävensom allmänna förskottsstaterna I och II.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

§ 14.

Kammaren beviljade herr *Gustafsson* i Lekåsa ledighet från riksdagsgörö-målen under 10 dagar fr. o. m. den 9 innevarande februari.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 1.40 em.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 10 februari.

Kl. 4 em.

§ 1.

Herr statsrådet *Danielson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 28, med förslag till lag om val av borgmästare och lagfaren rådmän;
nr 40, angående lån till kolonisation för estlandssvenskarna;
nr 41, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2, 3 och 4 §§ lagen den 17 juni 1932 (nr 263) om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende;
nr 48, angående förvärv av mark för skjutbana för Livregementets husarer;
nr 49, angående bestridande av vissa haverikostnader;
nr 50, angående åtgärder till stödjande av odlingen av vissa kulturväxter;
nr 55, angående dispositionen av vissa å allmän beredskapsstat II för budgetåret 1944/45 uppförda anslag;
nr 56, angående förvaltningen av Södertälje kanal m. m.; och
nr 57, angående ytterligare statsbidrag till byggande av enskild väg Åsebacken—Persberg—norska gränsen.

Dessa propositioner bordlades.

§ 2.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionerna:

nr 32, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker;

nr 33, med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 21 juni 1940 (nr 561) om tilläggsskatt å bensen, m. m.;

nr 34, med förslag till förordning om fortsatt uppskov med ikraftträdandet av föreskriven skatt å motorsprit; och

nr 35, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 18 juni 1923 (nr 481) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 36, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 39, angående ersättning för vissa genom krigsförhållandena uppkommande förluster för statstjänstemän m. fl.; och

nr 42, angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 43, med förslag till förordning angående fortsatt giltighet av förordningen den 19 november 1943 (nr 778) om tillfällig nedsättning av skatten för vissa autobiler;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 44, med förslag till lag om ändring i 1, 2 och 9 kap. vattenlagen; och

nr 46, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 21 september 1915 (nr 362) om behörighet att utöva läkarkonsten; samt

till statsutskottet propositionen, nr 47, angående inrättande av en överingenjörsbefattning vid försvarets fabriksverk m. m.

§ 3.

Föredrogs den av herr *Johnsson* i Kastanjegården vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet, angående åtgärder till underlättande av potatistransporter på järnväg.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde; och

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

bevillningsutskottets betänkande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 6 mars 1942 (nr 63) angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckt motion om pension åt förre korrekturläsaren å riksdagens tryckeriexpedition E. J. O. Pauli; och

nr 4, i anledning av väckt motion om dyrtidstillägg till den hos riksdagens kamrar, utskott och kansli tillfälligt anställda personalen;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 5 mars 1943 (nr 78) om jämkning av arrendeavtal i vissa fall, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott;

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 453) med vissa bestämmelser om mätning av ved och annat virke, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott;

nr 4, i anledning av väckt motion om höjning av den övre åldersgränsen för inträde i erkänd sjukkasse; och

nr 5, i anledning av väckt motion angående rätt för å alderdomshem intagna understödstagare som åtnjuta folkpension att själva disponera över viss del av pensionen;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 5 mars 1943 (nr 78) om jämkning av arrendeavtal i vissa fall, m. m., såvitt angår anslagsfrågan; och

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 453) med vissa bestämmelser om mätning av ved och annat virke, m. m., såvitt angår anslagsfrågan; samt

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion om utredning rörande ett organ för övervakning av enskilda monopolistiska företag och sammanslutningar.

§ 5.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från andra lagutskottet:

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 maj 1941 (nr 243) om rätt för arrendator att bortföra stråfoder m. m.; samt

från jordbruksutskottet:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, såvitt propositionen avser jordbruksärenden; och

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av vissa kostnader för utredning rörande Klingvallsåns regleringsföretag år 1939 i Malmöhus län.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

§ 7.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr Fahlman under 12 dagar fr. o. m. den 9 februari.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.05 em.

In fidem
Sune Norrman.